

Torsdagen den
13 mars 1980

Torsdagen den 13 mars

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

Förslag till sekretesslag m. m.

§ 1 Förslag till sekretesslag m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:37.

HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! När jag lyssnade till Bertil Fiskesjö före middagspausen fick jag ett intryck av att han var lätt irriterad över det intresse som en del ledamöter visade i den här debatten genom att gå upp i den och utveckla synpunkter. Jag tycker inte att man skall vara irriterad för det utan i stället vara glad över det intresse som visas för dessa ur statens synpunkt och ur demokratins synpunkt så väsentliga frågor.

Vid andra tillfällen då vi diskuterat t. o. m. med större enighet har vi också fört fram synpunkter. Det kan vara nyttigt med hänsyn till de kommentarer som skall skrivas, men framför allt är det av betydelse för det fortsatta utredningsarbetet.

För min del hävdade jag i mitt föregående anförande att det förslag som föreligger har vissa brister, och då är det naturligt att man pekar på dem och försöker visa hur de skall avhjälpas. Men låt mig gärna tillägga, fru talman, att jag betraktar det föreliggande förslaget som bättre än den ordning som nu råder. Oavsett hur man bedömer det måste det vara nödvändigt med en ny lagstiftning med hänsyn till den nya grundlag som vi har antagit.

En punkt där jag tycker att man redan nu kan åstadkomma en förbättring i förhållande till propositionen gäller arbetsmiljölagstiftningen.

Även jag har läst de synpunkter som har utvecklats i en handling som kommit till oss från Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska byggtreprenörföreningen, Sveriges Grossistförbund och Sveriges Köpmannaförbund. Men vi har också blivit uppvaktade av Landsorganisationen, som har fört fram *andra* synpunkter.

De anställda och deras fackliga organisationer har i årtionden arbetat för en förbättring av arbetsmiljön. De har lärt sig att förutsättningen för framgång i det arbetet är att man har kännedom om miljön. I det ingår att man också känner till de ämnen som används. Är det ändå inte på tiden att de som i sitt arbete handskas med olika ämnen ges rätt att via de fackliga organisationerna få fram vilka dessa ämnen är?

Jag har väldigt svårt att förstå att man med hänsyn till konkurrenssituation och annat skall motsätta sig något sådant. För mig väger här de fackliga

Torsdagen den
13 mars 1980

*Förslag till sekre-
tesslag m. m.*

organisationernas ord tyngre än de synpunkter som Svenska arbetsgivareföreningen utvecklar.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Före pausen yttrade Bertil Fiskesjö i ett resonemang med mig att offentlighetsprincipen är överordnad. Han sade vidare att det inte kan vara vår uppgift här att överpröva domstolars beslut i offentlighetsfrågor.

Det är naturligtvis riktigt, men det är inte alls detta saken gäller, utan saken gäller att offentlighetsprincipen är överordnad men att den mer och mer inskränkes av de särskilda omständigheter som utvecklas i den praktiska verkligheten. Det borde ha föranlett konstitutionsutskottet att ta initiativ för att stärka och skydda offentlighetsprincipen gentemot sådana inskränkningar. Det hade varit ett logiskt resonemang.

Vi skall naturligtvis inte överpröva domstolarnas beslut, men vi har rätt att diskutera domstolarnas praxis och vad den får för följder för medborgarnas fri- och rättigheter. Om en domstol, f. ö. på en diskutabel grund och med diskutabla resonemang, fattar ett beslut som oundgängligen innebär att i praktiken informationsfriheten inskränks, då borde slutsatsen just bli att det här hade varit det lämpliga tillfället från konstitutionsutskottets sida att så förändra bestämmelser av det ena eller andra slaget att den typen av praxis inte hade blivit gällande i fortsättningen.

Om – såsom nu inträffade i fjol – dåvarande chefen för justitiedepartementet vägrat en medborgare att via dataterminalen söka i justitiedepartementets diarium och parallellt med detta tillät köpstarka intressen att mot betalning skaffa sig anslutning till justitiedepartementets diarieterminal, då hade det varit rimligt om konstitutionsutskottet av detta dragit slutsatsen att så här får det inte fungera. Det måste vi göra något åt, säga något om det i ett uttalande eller hänvisa till att vissa bestämmelser behöver skärpas eller ändras. Det är ju ohållbart att olika regler skall gälla för olika typer av medborgare och att material, som i sig självt är offentligt, under hänvisning till eller påståenden om att enskilda personer inte har rätt att sköta terminaler, mer eller mindre döljs för insyn eller åtminstone att insynen försämras därför att det inte går att fritt söka i materialet, med den praxis justitiedepartementet tillämpar.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Inledningen till Hilding Johanssons anförande var fullständigt obegriplig för mig. Om jag låtit konstig måste det bero på att jag har litet besvär med halsen. Annars är jag på ovanligt gott humör i kväll, och jag tycker, som alltid, att det är trevligt att debattera med Hilding Johansson. Jag vill inte på något sätt förmäna honom att yttra sina åsikter här i kammaren. Jag förstår inte hur han kan få sådana konstiga tankar i sin hjärna.

Vad jag vände mig mot i mitt anförande var att det förslag som socialdemokraterna här lade fram blåstes upp som någon stor insats på miljöområdet. Det är det ju inte. Det är ett begränsat förslag som man kommer med. Jag kritiserade inte förslaget som sådant. Jag sade tvärtom att

det är möjligt att vi bör gå mycket längre när det gäller öppenheten på det här området. Jag är i hög grad intresserad av att vi kan få en allmän debatt om miljörisker och naturligtvis intresserad av att vi kan få riskerna åtgärdade. Men Hilding Johansson måste observera att skälet till att utskottet inte följt socialdemokraterna på den här punkten inte är ett hänsynstagande till Industriförbundet eller andra intresseorganisationer. Skälet är att dessa frågor är under utredning, och att vi alltså bör vänta tills vi får se vilka avvägningar som utredningen kan komma med.

Vad gäller Jörn Svensson är det klart att man kan säga att vi i konstitutionsutskottet skulle yttrat oss mera om de problem som följer med den pågående datoriseringen. Jag skall inte gå in på de olika sakfrågor som Jörn Svensson tog upp. Bengt Kindbom kommer att gå in i debatten och ta tag i dessa frågor. Huvudsaken i min polemik mot Jörn Svensson var att Jörn Svensson egentligen inte angrep förslaget till lagstiftning utan talade om brister i tillämpningen. Brister i tillämpning av gällande lag skall alltid beivras. Nu upprepar Jörn Svensson att justitieministern skulle ha begått någonting som framförs som närmast olagligt. Hade det varit så hade Jörn Svensson varit välkommen med en anmälan om det till konstitutionsutskottet. Sådana saker har vi ju full kompetens att titta på under vårt granskningsarbete.

HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det brukar ju vara så i debatter, att man uppehåller sig mera vid vad som skiljer än vid vad som enar, och då är det naturligt att vi har tagit upp de två reservationer som vi avgivit.

Självfallet är det förslag vi har lagt fram när det gäller arbetsmiljön en detalj, men det är en nödvändig detalj för att man skall kunna hantera detta område från löntagarnas och de fackliga organisationernas sida. Utan den insyn det här gäller har de svårt att kunna påverka miljön. Därför blir det av stor betydelse att man kan få en lagstiftning på detta område som öppnar möjlighet också för de centrala fackliga organisationerna att gå in och att man inte skall vara hänvisad till att varje enskilt skyddsombud på sin arbetsplats skall begära fram någon speciell uppgift i de olika fallen.

Vidare betraktar jag denna fråga som väl utredd. Det finns ett lagförslag som vi presenterar ifrån reservanternas sida. Det har inte kunnat underkännas, varken under utskottsbehandlingen eller här i kammaren. När jag ofta håller på att man skall ha utrett frågor beror det på att jag anser att man inte har tillräcklig grundval för de lagförslag som föreligger. Det har man enligt min bedömning i detta fall.

Tolkar jag sedan utskottets värderade ordförande rätt, så menade han att man kanske rent av skulle kunna gå längre i offentlighet på detta område än vad vi har föreslagit. Ja, låt oss då mötas på den punkten så småningom. Men är det inte i så fall riktigt att man tar vår reservation som en etapp på vägen till denna stora offentlighet som Bertil Fiskesjö och jag då får gemensamt kämpa för? Ty det är uppenbart att vissa organisationer, som jag tidigare anført, har en helt annan uppfattning. För dem skulle faktiskt redan ett genomförande

Torsdagen den
13 mars 1980

*Förslag till sekre-
tesslag m. m.*

av propositionens förslag innebära något av en olyckshändelse för svenskt näringsliv. Det tror jag nu inte ett ögonblick på.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Bara kort till Bertil Fiskesjö:

Det intressanta problemet här är ju inte huruvida justitieministern i det av mig citerade fallet handlat olagligt. Det intressanta och samtidigt oroande är att hans handlingssätt, som alltså i praktiken bidrar till att försvåra och inskränka offentligheten, håller på att bli lagligt – det håller på att bli accepterat i förvaltningen. Och till detta upphöjande till laglighet bidrar konstitutionsutskottet genom sin passivitet inför problemet.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Till Jörn Svensson vill jag bara säga att vi ju inte från konstitutionsutskottets sida kan anmärka på missförhållanden som vi inte känner till. Det är först när vi fått uppmärksamheten på missförhållanden som råder enligt Jörn Svenssons mening som vi har någon möjlighet att kontrollera om det han säger verkligen stämmer.

Sedan är det väl litet förvillande att säga att ett visst beteende genom att det tillämpas upphöjs till laglighet trots att det är olagligt. Så är det ju inte enligt svensk rättstradition. Ett olagligt beteende är olagligt även om det tillämpas i ett flertal fall, och alla brott mot gällande lagstiftning skall naturligtvis beivas i vederbörlig ordning.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Om man frågar sig vad det är som skiljer "den svenska modellen" från andra samhällsskick tror jag att offentlighetsprincipen är en viktig del av svaret. I mer än 200 år har vi försökt upprätthålla den grundregeln att allmänna handlingar hos myndigheterna skall vara tillgängliga för alla medborgare. I vår förvaltning är offentligheten huvudprincip, och vill man göra avsteg från denna princip så måste de undantagen förankras i lag. I de allra flesta länder är förhållandet det motsatta – det mesta är hemligt, och bara en liten del av myndigheternas handlingar är tillgänglig för insyn och granskning.

Därtill har det i ett hundratal lagar och i mer än hundra förordningar utfärdade av regeringen funnits särskilda regler om tystnadsplikt för offentliga funktionärer. Genom det förslag som vi i dag behandlar får vi för första gången regler om handlingssekretess och tystnadsplikt samlade i en enda lag. Vi får en mer översiktlig lagstiftning om sekretess, och vi drar också konsekvenserna av den nya grundlagens regel om att det i framtiden skall vara riksdagen och inte regeringen som ger de grundläggande bestämmelserna om tystnadsplikt för funktionärer i offentlig tjänst.

Huvudtendensen i den nya lagen är att offentligheten vidgas och sekretessen inskränks. Det sker framför allt genom att många typer av uppgifter som tidigare varit generellt sekretessbelagda nu endast blir villkorligt sekretessbelagda genom ett s. k. skaderekvisit. Härigenom

öppnas möjligheter till insyn i material som eljest skulle ha varit hemligt. Det kommer att ta en tid innan alla tjänstemän i förvaltningen lärt sig att hantera de här bestämmelserna med skaderekvisit, men när vi väl har tagit oss igenom den pedagogiska processen tror jag att fördelarna med den nya konstruktionen av sekretessreglerna kommer att bli uppenbara för alla. Men låt mig betona behovet av utbildning. Skall den här lagen fungera väl är det helt nödvändigt att justitiedepartementet aktivt engagerar sig i att sprida kunskaper om de regler som gäller.

Förslaget till ny sekretesslag är väl genomarbetat. Bakom propositionen ligger två offentliga utredningar och en departementspromemoria, som har remissbehandlats. Propositionen har också fått en ovanligt grundlig behandling i konstitutionsutskottet. Att vi i utskottet ändå känner en viss osäkerhet om hur lagen kommer att verka och på ett par centrala punkter understryker att fortsatta överväganden måste ske har sin rot i att materialet är oerhört vanskligt. Som lagstiftare kan vi inte i detalj överblicka alla de hundratusentals dokument och uppgifter som finns hos statliga och kommunala myndigheter och dra ett rakt streck mellan det som skall vara offentligt och det som av olika skäl måste vara hemligt. Alla lagar är i en viss mening experimentella, men den här är det mer än många andra – de erfarenheter som vinnas får efter hand ge impulser till korrigeringar. Skulle vi ha tagit fel, får vi vara beredda att ändra oss.

Offentlighetsprincipen har många abstrakta vänner men konkreta fiender. Ett genomgående drag i remissyttrandena över de förslag som utarbetats har varit att man betygat sin högaktning för en vidsträckt offentlighet men just på det egna verksamhetsområdet pläderat för ett starkare sekretesskydd. Jag vill gärna understryka att folkpartiregeringen förhöll sig ganska kallsinnig till dessa framstötter. Det stora flertalet av de förslag om vidgad sekretess som framfördes från remissinstanserna avvisades av den liberala regeringen, och det är bara på relativt få punkter som den nya lagen innebär att sekretessen ökar. Där så sker beror det huvudsakligen på att nya verksamheter har kommit i gång som tidigare inte existerade – t. ex. personalsocial verksamhet i förvaltningen och kurativt arbete ute i skolorna – eller på att obefogade förbiseenden i tidigare lagstiftning har kommit att uppmärksammas. Samtidigt finns det i de mer än 200 författningar med tystnadsplikt som nu blir inaktuella en lång rad av bestämmelser som inte förs in i den nya lagen. Totalt sett blir det alltså fråga om minskad, inte ökad sekretess.

Men naturligtvis krävs det avvägningar. Samtidigt som vi önskar en vidsträckt offentlighet vill vi ju också försvara den enskilda människans integritet. Det måste finnas möjligheter för oss alla att ha förtroendefulla kontakter med offentliga tjänstemän – de må vara präster, kuratorer, läkare, socialarbetare eller andra – utan att allt som dessa personer får veta skall kunna föras vidare. Skall myndigheterna få in de uppgifter de behöver från företagen måste de också kunna erbjuda ett visst skydd från obehörig insyn, och skall försvaret kunna ge oss trygghet mot yttre angrepp kan vi inte tillämpa maximal offentlighet gentemot utländska kunskapare.

Gränser måste alltså dras. Har vi dragit dem rätt? Låt mig ta upp några av

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

de regler i den nya lagen som väckt debatt och redovisa hur vi från folkpartiets sida sett på saken.

Först gäller det sekretessidan. Här säger den nya lagen att sekretess skall gälla för uppgifter om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. De olika delposter man för upp i sin självdeklaration skall alltså som hittills vara underkastade sekretess. I första instansen är sekretessen absolut, men förs frågan inför domstol är den bara villkorlig – i sådana situationer gäller sekretess bara om det kan antas att den enskilde lider skada av att uppgiften röjs. Full offentlighet råder vidare för de beslut som taxeringsmyndigheterna fattar. Den alerta kvällspressen kommer även i framtiden att kunna ge besked om taxerade inkomster, avdrag och fastställda skatter.

Olle Svensson gjorde gällande att den nya lagen skulle innebära en total "mörkläggnings" av ett helt förvaltningsområde. Men det är alltså helt fel. Vad som mörkläggs är i stort sett detsamma som redan i dag är mörklägt, nämligen uppgifter om enskilda, medan däremot uppgifter om myndigheternas verksamhet och beslut förblir offentliga.

Motivet till detta är att man från skattemyndigheternas sida är mycket rädd för att uppriktigheten skulle minska om folk inte kunde lita på att de upplysningar de ger i deklarationen stannar hos skattemyndigheten. Man befärar att skatteintäkterna skulle minska, att fusket skulle öka. Och det här är en oro som tydligen delas av socialdemokraterna i skatteutskottet, eftersom de har anslutit sig till propositionens förslag. Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet tycks se mindre allvarligt på skattesystemets funktionsduglighet och har mot den bakgrunden föreslagit större utrymme för offentlighet på den här punkten. Vi får nu se i voteringen hur dragkampen mellan Olle Svensson och Erik Wärnberg har utfallit.

Den andra frågan gäller ett mer tidsbegränsat spörsmål, nämligen hur vi under den allra närmaste tiden skall reglera sekretessen för de uppgifter som finns i produktregistret. Huvudproblemet är här liksom på många områden att det är svårt för statliga myndigheter att få uttömmande information från företagen, om dessa är rädda för att affärshemligheter kommer ut till konkurrenterna. Ett visst sekretesskydd är därför nödvändigt för att göra samhällskontrollen effektiv. Enligt regeringsförslaget skall sekretess gälla för den här sortens uppgifter, om det kan antas att den enskilde lider ekonomisk skada av att uppgiften röjs. Därtill finns en möjlighet för regeringen att besluta om undantag i särskilda fall.

Frågan om hur informationen om arbetsmiljörisiker skall hanteras utreds f. n. dels inom naturvårdsverket, dels av en särskild utredning. I båda fallen rör det sig om uppdrag som gavs av folkpartiregeringen och som beräknas bli slutförda under detta år. Mot den bakgrunden har utskottet inte tyckt att det finns någon anledning att *nu* gå in och ändra sekretessreglerna för produktkontrollnämndens register. Socialdemokraterna är däremot mera otåliga och föreslår en liten mildring av sekretessen i avvaktan på att de här utredningarna blir färdiga. Det finns nu en del problem i sammanhanget, och från majoritetens sida menar vi att det ändå är bättre att vänta tills frågan är ordentligt genomlyst. Det är inte så enkelt som Hilding Johansson gör

gällande, att det skulle vara arbetsgivare kontra arbetstagare. Det är ju tvärtom så, att om man inte har en fullgod sekretess blir produktkontrollregistret sämre till sin kvalitet, eftersom man inte får in de uppgifter man behöver. Vi uppfattar den här reservationen som en markering av att socialdemokraterna tycker att frågan är viktig, och den bedömningen delar vi fullt ut. Men vi menar att en seriös utredning av problemet är ett bättre sätt att ge uttryck åt det intresset än en improviserad lagändring i avvaktan på ökade kunskaper.

På några få punkter har utskottet förändrat propositionens förslag. Ett sådant område är uppdragsforskningen. Enligt regeringens förslag skulle sekretesstiden för uppgifter med anknytning till sådana uppdrag maximalt kunna sträckas till 20 år, men utskottet har stannat för att halvera den maximitiden till 10 år. Och låt mig tillägga att det med all säkerhet kommer att bli så att huvuddelen av all uppdragsforskning i framtiden liksom hittills kommer att bedrivas i full offentlighet. Vad lagen medger är att sekretess tillämpas om ett uppdrag har lämnats under förutsättning av att vissa uppgifter inte röjs. Den här möjligheten till sekretess är nödvändig om högskolan skall kunna dra åt sig vissa typer av uppdrag som annars skulle gå till privata företag. Men det är alltså bara fråga om en möjlighet, inte någon generell regel.

Sekretesslagen är försedd med flera olika säkerhetsventiler som syftar till att möjliggöra insyn även på områden som normalt sett är sekretessbelagda. Jag har redan berört systemet med skaderekvisit, som vidgar möjligheterna till offentlighet. En annan säkerhetsventil är att regeringen i fråga om många typer av uppgifter kan ge dispens från sekretessen, och en tredje är den viktiga principen om meddelarskyddet, som är förankrad i tryckfrihetsförordningen. Innebörden av meddelarskyddet är att yppande av hemliga uppgifter för publicering i tryckt skrift inte kan straffas, om det inte i lag eller grundlag finns särskilt angivet att det är brottsligt. I den nya sekretesslagen har katalogen över de tystnadsplikter som är kvalificerade i den här meningen sammanförts till ett enda kapitel, och vi får nu för första gången en överskådlig katalog över de sekretessregler som är så starka att de bryter meddelarskyddet. Antalet sådana regler minskar också kraftigt. Enligt den gamla ordningen bröts meddelarskyddet av alla de tystnadsplikter som var inskrivna i lag, och det har alltså funnits 100 lagar med sådana bestämmelser. Av det totala antalet tystnadsplikter som hittills gällt, ungefär 200, bör enligt folkpartiregeringens bedömning ungefär 150 kunna upphävas och ytterligare 30 kunna inskränkas.

Den reglering som nu sker av innehållet i meddelarfriheten är provisorisk, eftersom de svåra gränsdragningarna på det här området f. n. undersöks av yttrandefrihetsutredningen. Justitieministern hänvisar i propositionen till den utredningen, och utskottet har velat ge litet eftertryck åt denna punkt genom att rikta en formell beställning till regeringen att frågor kring meddelarskydd och yttrandefrihet skall tas upp i den Schöierska utredningen. Det kan kanske förefalla vara en onödig beställning, eftersom utredningen redan har i uppdrag att se på de problem som aktualiseras, men

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

regeringen och utredningen får väl tolka vår framstöt som en markering av riksdagens intresse.

Så några ord om partimotionen från vpk. Den går ut på att propositionen skall avslås och att regeringen i stället skall anmodas att skriva en helt ny lag, som inte skall handla om vad som är hemligt utan om vad som är offentligt. Motionärerna tycker att det är "slående" att det i sekretesslagen finns 129 paragrafer om sekretess, vilket är mångdubbelt fler än de paragrafer som fastlägger offentligheten och informationsfriheten.

Den här tanken, att man skall bekymra sig över antalet paragrafer som slår i den ena eller andra riktningen, förefaller mig rätt egendomlig. Anledningen till att vi har fler regler om sekretess än om offentlighet är ju att offentlighet är den i grundlagen fastlagda huvudprincipen och att undantagen från den huvudprincipen skall preciseras i lag. Skall man vända på steken, får man väl fastslå sekretess som huvudprincip och sedan i lag precisera på vilka områden det skall gälla offentlighet. På det sättet kanske *antalet* offentlighetsparagrafer ökar, men ingen kan väl tro att det blir *mer* offentlighet i samhället om man inför en allmän presumtion för sekretess. Den välvilligaste tolkningen är faktiskt att författarna till den här motionen har råkat ut för en logisk kullerbytta, och jag skall därför i mildhetens namn inte gå in på en del andra konstigheter som också finns i vpk:s förslag. Intrycket att vpk inte har trängt in i de här problemen förstärktes kraftigt av Jörn Svenssons inlägg tidigare i debatten. Jörn Svensson talade ganska litet om sekretesslagen och gick i stället in på det standardanförande vi har hört många gånger och som handlar om svårigheten att komma åt offentliga handlingar. Det är i och för sig ett viktigt problem, men det är ett problem som inte har att göra med den proposition vi i dag behandlar.

Jag vill dock på en punkt korrigera Jörn Svensson. Han sade att det inte fanns möjlighet till sekretess för de uppgifter som psykologer får motta. Jag skulle vilja rekommendera Jörn Svensson att läsa lagen ytterligare en gång. I 7 kap. står att läsa en del om sekretesskyddet i anslutning till psykologiska undersökningar. Det återfinns i 1, 2, 4, 6, 9, 11, 12 och 13 §§.

Fru talman! Förslaget till ny sekretesslag var ett av slutnumren i den långa svit av propositioner som avlämnades av folkpartiregeringen. Under sina 48 veckor vid makten avgav den regeringen mer än 200 propositioner, varav många med viktiga principiella nyheter: stärkt skydd för medborgerliga fri- och rättigheter och för jämställdheten, kamp mot byråkrati och ekonomisk brottslighet, förbud mot investeringar i Sydafrika, förbud mot aga, marginalskattesänkningar, husläkare och mycket annat. Det var en intensiv och fruktbar reformperiod som gav många resultat, trots att förslagen lades fram på osäkra villkor, eftersom regeringen inte hade majoritet i riksdagen. Även om några av förslagen reviderades en del under riksdagsbehandlingen var huvudtendensen att regeringens propositioner bifölls.

Detta gäller också den nya sekretesslagen. Utskottet har gett det här förslaget en mycket noggrann behandling och gjort vissa mindre justeringar av såväl lagtext som motiv. Men propositionen tillstyrks i allt väsentligt, och de meningsskiljaktigheter som har kommit till uttryck i de två socialdemo-

kratiska reservationerna är av rätt blygsamt format.

Får jag till sist påminna om att den proposition som vi i dag behandlar är den sista som bär namnet *Sven Romanus*. Den är därmed slutpunkten för en vital epok i svensk lagstiftning, en epok vars betydelse jag tror är allmänt erkänd nu – sedan de besynnerliga påhopp på den förre justitieministern som förekommit från tid till annan slutgiltigt bröt samman i en interpellationsdebatt här i riksdagen för några månader sedan. Det är med stor tillfredsställelse som vi från folkpartiets sida noterar att utskottet nu i allt väsentligt tillstyrker *Sven Romanus* och folkpartiregeringens förslag till ny sekretesslag.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill gärna instämma i vad Daniel Tarschys sade om förre justitieministern *Sven Romanus* ambitioner på det tryckfrihetsrättsliga och yttrandefrihetspolitiska området. Av egen erfarenhet har jag i utredningar som berört tryckfriheten fått klarhet i att *Sven Romanus* haft en ambition att verka i reformvänlig riktning.

Nu vill jag också gärna kommentera Daniel Tarschys påstående att vi socialdemokrater i konstitutionsutskottet inte har tagit tillräcklig hänsyn till skatteutskottets synpunkter. Daniel Tarschys glömde emellertid att nämna att skatteutskottet hade att yttra sig över förslag i en artikel i *Dagens Nyheter* av den liberale chefredaktören Hans Schöier, som är ordförande i yttrandefrihetsutredningen, och av tryckfrihetsexperten hovrättslagman Erik Holmberg. Dessa personer ansåg att det var en stor brist att en så betydelsefull myndighetsutövning på skatteområdet som den som det är fråga om i första instans helt avspärras från offentlighet. Jag vill citera ur artikeln i fråga:

”Det blir svårare när uppgifterna hänför sig till en myndighetsutövning. Och man riskerar att alldeles förlora sambandet med den grundlagsfästa offentlighetsprincipen om man lägger nära nog ett helt förvaltningsområde under absolut sekretess. Det är vad som i förslaget sker beträffande skatteområdet.”

Så inte har jag lämnat felaktiga uppgifter – de är starkt underbyggda av expertis. I artikeln kan man också läsa följande:

”Enligt vår mening bör även där någon form av skaderekvisit komma till användning. Absolut sekretess bör absolut reserveras för klart avgränsade undantagsfall.”

Daniel Tarschys talade om något slags dragkamp som skulle ha förekommit mellan skatteutskottets socialdemokrater och konstitutionsutskottets socialdemokrater. Så har vi inte upplevat det. Vi har noterat varandras åsikter och tagit hänsyn till skatteutskottets fackmässiga synpunkter genom att införa en skadebedömning där sekretess är huvudregel. Vi har dock behållit en reservutgång. Men i den dragkamp som förekom mellan justitiedepartementets och budgetdepartementets expertis ställde sig tydli-

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

gen Daniel Tarschys som statssekreterare i statsrådsberedningen på budgetdepartementets sida och tog inte intryck av de tryckfrihetsrättsliga synpunkterna. Han fäste sig mera vid andra synpunkter.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill säga till Daniel Tarschys att det jag tidigare sade om psykologerna går tillbaka på en skrivelse till utskottet från Sveriges psykologförbund som avser det förhållandet att det inte råder samma skydd för förtroliga meddelanden mellan psykolog och den som söker sådan som det gör när det gäller förtroliga meddelanden mellan klient och advokat resp. patient och läkare. Vad jag kan se av följdlagstiftningen gällande just de bestämmelserna i rättegångsbalken förekommer det inget sådant skydd när det gäller psykologer. Om jag t. ex. söker en psykoanalytiker eller vad det kan vara har jag alltså inte det skyddet – om vederbörande inte tillika är läkare.

Sedan tycker jag att Daniel Tarschys skall kliva ned litet grand från sin upphöjda position och sluta tala om att en motståndare inte har trängt in i materien, att vi i stort sett inte begriper någonting, att vi håller standardanföranden när vi tar upp viktiga problem, som ändå inger bekymmer – de är så svåra att ingen i konstitutionsutskottet klart och ordentligt har kunnat svara på mina frågor hur ni tänker komma till rätta med dem.

Jag vill också skarpt säga, i anslutning till vad både Olle Svensson och Daniel Tarschys sagt, och i opposition mot det, att justitiedepartementets av statsrådet Sven Romanus undertecknade beslut av den 5 oktober 1979 är ett i högsta grad beklagligt beslut. Och justitiedepartementets dåvarande chef har genom att underteckna detta beslut infört en mycket farlig praxis, vadan jag icke kan dela den något missriktade beundran som här av någon mer eller mindre servil anledning uttalas för honom.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Olle Svensson och jag tycks ha olika uppfattningar om räckvidden av sekretessen på skatteområdet. Jag säger att den bara gäller uppgifter om enskilda. Olle Svensson säger att sekretessen gäller hela myndighetsområdet. Olle Svensson hänvisade till Dagens Nyheter, jag hänvisade till lagen. Jag anser faktiskt att lagen har företräde framför Dagens Nyheter – även det som skrivits av kvalificerade skribenter – i det här avseendet. Läs lagtexten, Olle Svensson, så skall du se att det inte är så att uppgifter om myndighets verksamhet sekretessbeläggs, utan det gäller enbart uppgifter som rör enskilda.

Detsamma gäller, Jörn Svensson, problemet med psykologer. Med all respekt för Sveriges psykologförbund vill jag framhålla att det faktiskt finns talrika paragrafer i sjunde kapitlet som behandlar sekretess i anslutning till kontakter som psykologer har med sina klienter.

Sedan ber Jörn Svensson mig att stiga ned från mina höga hästar. Det skall jag gärna göra. Vad jag tillät mig att säga var att Jörn Svensson hade tagit upp en lång rad frågor som inte har med sekretesslagen att göra utan som har med

den vidare offentlighetsproblematiken att göra. Det rör sig om åtkomlighetsproblem som har att göra med tryckfrihetsförordningens andra kapitel. Jag tror inte att det kan bestridas att det är den typen av frågor han har tagit upp.

Även om det inte hör till saken, fru talman, kanske jag mycket kort kan få kommentera de två punkter han tog upp. Han berörde två typer av åtkomlighetsproblem – för det första de problem som beror på att vi har fått en mer omfattande bevakning inom den offentliga förvaltningen än vi tidigare har haft, för det andra de problem som har att göra med datorisering. Jag tycker att båda de här problemen är utomordentligt väsentliga, men de är inte så alldeles lättlösta, i varje fall inte det första. Har Jörn Svensson själv något råd att ge till de vakter som är satta att bevaka offentliga myndigheter? Genom att det har uppstått hot av olika slag mot verksamheten på offentliga arbetsplatser har vi ju fått ett vidare mått av övervakning. Jag tror att alla i denna kammare beklagar det förhållandet. Men vi vet också vilka orsakerna är. Det är självklart att de personer som har till uppgift att se till att inte obehöriga stör verksamheten vid offentliga myndigheter har ett svårt arbete. Jag avvaktar Jörn Svenssons förslag till hur de skall lösa sina uppgifter.

Vad gäller datoriseringen kan jag i stort sett instämma i huvudtanken hos Jörn Svensson. Det är självklart – det har också fastslagits många gånger både av JO, av konstitutionsutskottet och av riksdagen – att datoriseringen inte får innebära att offentlighetsprincipen urholkas. Man måste kunna få tillgång också till uppgifter som finns på datamedier av olika slag. Det ställer givetvis krav på anpassning hos förvaltningen, och den typ av terminaler som Jörn Svensson pekar på måste stå till förfogande.

Det ärende som Jörn Svensson hänvisade till, då en person inte hade fått tillgång till material hos justitiedepartementet, är överklagat, och regeringen kommer senare att fatta beslut i frågan.

OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det är inte servilitet, Jörn Svensson, när man konstaterar att även en politisk meningsmotståndare kan ha vissa förtjänster i sitt arbete. När man bygger på egen erfarenhet, i mitt fall ett långt utredningsarbete, har man rätt att komma med ett omdöme. Däremot har jag inte yttrat mig berömmande om det här beslutet – jag har inte kunnat tränga in i det ärendet, men jag skall gärna göra det; det finns en möjlighet att granska det via konstitutionsutskottet.

Jag vill erinra Daniel Tarschys om vad majoriteten i utskottet skriver på s. 34 i utskottsbetänkandet:

”Enligt gällande rätt avser sekretesskyddet på skatteområdet vissa handlingar, t. ex. självdeklarationer och revisionspromemorior, medan, som framgår av det föregående, propositionens förslag innebär, att alla uppgifter som rör enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden inom den egentliga beskattningsverksamheten sekretessbeläggs oavsett i vilken handling de finns.”

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

· Vidare sägs längre ned på samma sida:

”Utskottet har med hänsyn till den omfattande myndighetsutövning det är fråga om på skatteområdet viss förståelse för de krav som rests på att möjliggöra en ökad insyn genom att på området i dess helhet göra sekretessen beroende på en skadebedömning.” Enligt utskottets mening tillgodoses emellertid insynsbehovet på annat sätt.

Jag kan inte fatta annat än att det rör sig om en sekretessbeläggning av hela skatteområdet i första instans med undantag för besluten.

Jag vill påminna om att riksdagen genom beslut åren 1975 och 1979 genomförde en ny författningsreglering i fråga om den nya taxeringsorganisationen. Denna nya organisation innebar att vi fick ett stort antal nya tjänstemän, att vi fick särskilda nämnder som tar sig an särskilt komplicerade fall osv.

Jag tror inte att man genom ett omvänt skaderekvisit kan gå in i varje enskilt fall, och det menar vi inte heller från socialdemokratisk sida. Däremot tycker vi att man skall kunna beröra förhållanden i stort inom skatteförvaltningen, t. ex. på avdragssidan. Vi har i pressen och i JO:s berättelse sett exempel som visar att det finns skäl till öppenhet och diskussion här.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Daniel Tarschys tvivlar på att de problem som jag har tagit upp hör hemma under detta ärende. Det kan han göra, men det måste föranleda reflexionen att det enda vi i så fall skulle behandla i en så viktig fråga som sekretesslagstiftningen vore dess bokstav, medan det som händer med sekretess resp. offentlighet i den praktiska verkligheten i det föränderliga samhälle som vi lever i på något underligt sätt inte skulle höra hit.

Sedan är det naturligtvis vänligt av Daniel Tarschys att inbjuda mig att komma med förslag till hur man skall komma till rätta med en del av de praktiska problem som jag har tagit upp. Det är inte så lätt att göra det i en replik där det knappt är mer än två minuter kvar. Jag skall i varje fall ge fyra råd på vägen – men då med det tillägget att eftersom jag är en så liten fisk i den politiska dammen här, hade det faktiskt varit bättre om konstitutionsutskottet hade tänkt till självt och kommit med förslag. Det skulle liksom ha en annan genomslagskraft än när jag kommer med dem.

För det första, när det gäller tillträde till offentliga registraturer: Varför har man inte som regel att se till att så snabbt som möjligt genomföra det som JO vid upprepade tillfällen har understrukt, nämligen att en offentlig registratur skall vara belägen på ett sådant sätt att inte tillträde till registraturen förhindras av andra delar av förvaltningsbyggnaden och de bevakningsförhållanden som där måste råda? Det skall kunna gå att ordna, och det har sagts många gånger att det bör ordnas på det sättet. Ett råd till är att vakterna inte skall fråga människor som skall till offentliga registraturer vad de heter. Det skall de bara inte göra enligt grundlagen, så det blir att skicka runt ett cirkulär! – Svårare är det inte.

För det andra borde en mycket rimlig och relativt enkel åtgärd när det gäller terminaler från vilka man skall söka sig in i datamaterial vara att de

skall ställas till allmänhetens förfogande. Och det *kan* man göra. Man skall alltså inte göra några begränsningar där. Det går att undanröja risken för manipulation med data genom att programmera på ett sådant sätt att terminalen enbart fungerar som en frågeterminal. Det är inget märkvärdigt, och jag förstår inte varför det skulle vara så besvärligt.

För det tredje tycker jag att regeringsrätten skall erhålla praktisk undervisning och få lära sig skillnaden mellan en dator och en terminal. Hade regeringsrätten kunnat skilja mellan dem, hade den nämligen fattat ett helt annat beslut i det här viktiga precedensfallet som jag nämnde. Det är en undervisningsuppgift, en utbildningsuppgift.

Slutligen tycker jag att Daniel Tarschys, eftersom justitiedepartementets beslut om den här diarieterminalen nu är överklagat i regeringen, skall verka för att den borgerliga regeringen undanröjer det av Sven Romanus fattade beslutet.

Förslag till sekretesslag m. m.

DANIEL TARSCHIYS (fp) replik:

Fru talman! Problemet med Jörn Svensson är väl inte att han är en *liten* fisk, utan problemet är att denna lilla fisk vägrar att simma i den sjö som alla vi andra simmar i. Under den här punkten på föredragningslistan försöker vi diskutera vilka regler som skall gälla för sekretess och offentlighet, men Jörn Svensson diskuterar i stället ett annat – också mycket viktigt – problem som handlar om hur man skall kunna komma åt offentliga handlingar. Men t. ex. problemet med att komma förbi vaktmästaren och fram till registratorn gäller ju också i fråga om helt offentliga handlingar, där någon sekretess inte alls är ifrågasatt. Också problemet med datorer och hur man ser till att uppgifter på ADB-media blir tillgängliga gäller helt offentliga handlingar. Vi kan således tänka bort sekretesslagen från det sammanhanget.

Men det finns också, Jörn Svensson – utöver de allmänna handlingar som är offentliga – en del sådana som måste sekretessbeläggas. Vad den här debatten har handlat om för oss *alla andra* är gränsdragningen mellan vad som är offentligt och vad som är sekretessbelagt. Det är en gränsdragning som är väldigt svår att göra. Den ställer oss inför mycket svåra avvägningsproblem.

Vad folkpartiregeringen har försökt göra är att i en ny lag ge större översiktlighet, begränsa sekretessen, modernisera lagstiftningen och förbättra möjligheterna för medborgare och journalister att granska myndigheternas verksamhet. Jag tror inte att det har bestritts av några av dem som i den här debatten har talat i *sakfrågan* att vi har lyckats rätt väl i detta avseende.

Sedan finns det några få punkter där vi haft olika meningar. Jag medger gärna att man kan diskutera gränsdragningsproblemen på några punkter.

Olle Svensson och jag har diskuterat skattesidan. Jag vidhåller att vad som sekretessbeläggs är uppgifter som rör enskilda – det är inte hela förvaltningsområdet. Uppgifter som rör förvaltningsmyndigheternas eget arbete sekretessbeläggs inte i den nya lagen, lika litet som de varit sekretessbelagda tidigare. Någon reell förändring av det sekretessbelagda området på

skattesidan uppstår inte.

Jag tror inte heller, Olle Svensson, att det går att förneka att det här är en klyfta mellan socialdemokraterna i skatteutskottet och socialdemokraterna i konstitutionsutskottet. Jag vidhåller att vi vid voteringen får se om det stora partiet kommer att följa Olle Svensson eller Erik Wärnberg.

Förste vice talmannen anmälde att Olle Svensson och Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

ALLAN EKSTRÖM (m):

Fru talman! Det omfattande förslaget till ny sekretesslag är bl. a. uppbyggt på begreppsparet tystnadsplikt och meddelarfrihet. Jag vill trots vad som redan sagts i detta ämne beröra saken något ytterligare. De olika slagen av tystnadsplikt behandlas i 2–15 kapitlen, medan 16 kapitlet ägnas åt meddelarfriheten eller rättare sagt åt inskränkningar i denna.

Inskränkningarna i meddelarfriheten överensstämmer inte alls med omfattningen av tystnadsplikten – denna iakttagelse är av fundamental betydelse. Tystnadsplikten täcker ett betydligt större område än inskränkningarna i meddelarfriheten. Tystnadsplikten sammanfaller alltså bara till en del med inskränkningen i meddelarfriheten. I övrig del föreligger tystnadsplikt utan att samtidigt motsvaras av meddelarförbud. Omvänt kan man, om man vill, uttrycka saken på följande sätt: En offentlig funktionär har i stor utsträckning laglig rätt att avslöja en uppgift till massmedia beträffande vilken det föreligger tystnadsplikt.

Det finns så mycket större anledning att fästa uppmärksamheten på det förhållandet som det säkerligen är obekant för menige man. Den i sekretesslagstiftningens labyrinter ej invigde utgår sannolikt från att ordet tystnadsplikt betyder vad som ligger i ordet, nämligen att den tjänsteman som får del av uppgiften i fråga ovillkorligen måste hålla tyst och alltså inte får röja uppgiften till annan. Men så är som sagt inte fallet. Eftersom jag själv varit offer för samma villfarelse, har det synts mig angeläget att klargöra vad lagsystemet innebär på denna punkt – det är faktiskt en form av varudeklaration.

Under remissbehandlingen har saken också påtalats av åtskilliga remissinstanser. Här är några korta utdrag:

Pressens opinionsnämnd: "Att uppgifter, som omfattas av tystnadsplikt, kan straffritt lämnas ut till en tidningsredaktion eller enskild journalist för publicering i pressen är svårförståeligt."

Hovrätten för västra Sverige: "Det är lätt att uppfatta de nuvarande reglerna om avvägningen mellan tystnadsplikt och meddelarfrihet såsom orimliga; det är i många fall straffbart att röja en hemlighet vid frukostbordet men straffritt att via en tidningsredaktion sprida samma hemlighet till hundratusentals läsare."

Kommunstyrelsen i Södertälje: "Det har förekommit att myndighet samlat in uppgifter och därvid angett att sekretesskydd föreligger i fall där

tjänsteman sedan varit oförhindrad att lämna uppgiften vidare till massmedi-
er. Man bör allvarligt överväga om sekretesskydd över huvud taget skall
föreligga för en uppgift som fritt kan lämnas till massmedier.”

Ett exempel på den bristande överensstämelsen mellan tystnadsplikt och
meddelarfrihet kan hämtas ur motionen 1979/80:97. Enligt 9 kap. 17 §
föreligger sekretess för uppgift om enskild som finns hos polisen under tid
polisutredning pågår – så mycket naturligare som polisundersökningen kan
utmytna i resultatet att inget som helst brottsligt förekommit. Men
polismannen har rätt att, om han så vill, röja namnet för tidningspressen,
detta emedan 16 kapitlet ej upptar någon inskränkning i meddelarfriheten på
denna punkt.

Ett annat exempel avser polisens möjligheter att hjälpa eller bistå en
enskild medborgare – det kan gälla att avvärja ett självmord eller att hjälpa
någon till sjukvård, allt på sätt som framgår av 7 kap. 19 §. Det är alldeles
riktigt när det i propositionen anförs att polisens möjligheter att fylla sin
hjälpande funktion uppenbarligen förbättras om de enskilda kan påräkna
diskretion. Men polismannen har rätt att, om han så vill, röja namnet och
händelsen för tidningspressen, detta emedan 16 kap. inte upptar någon
inskränkning i meddelarfriheten på denna punkt.

Jag nöjer mig här med dessa två exempel. Som framgått är tystnadsplik-
terna sålunda i själva verket av två helt skilda slag. I det ena fallet
sammanfaller begreppen tystnadsplikt och meddelarfrihet – i det andra fallet
inte. Råder meddelarfrihet föreligger alltså för den enskilde ingen garanti
för att den med tystnadsplikt belagda uppgiften icke röjs, ens i de fall då
regeringsrätten eller i förekommande fall regeringen eller högsta domstolen
beslutat att uppgiften skall omfattas av sekretess. Huruvida uppgiften blir
offentlig eller ej blir då helt beroende av tjänstemannens egen personliga
inställning. Den enskildes integritet ligger med andra ord ytterst i händerna
på vederbörande tjänsteman.

Man kan tycka att den nu påtalade ordningen är så otillfredsställande att
den inte gärna kan tolereras. Den vanlige enskilde medborgaren kan inte
antas ha förmåga att genomskåda att en tystnadsplikt inte utgör någon
garanti för att uppgiften i fråga inte ändå når offentligheten. Detta, fru
talman, har han säkert ingen aning om. Själva ordet ”tystnadsplikt” är ägnat
att missleda – det går inte att bestrida.

Nu är det emellertid så att det föreslagna regelsystemet överensstämmer
med gällande rätt och ytterst har sin grund i tryckfrihetsförordningen. Vad
själva sakfrågan angår – dvs. sambandet i sakligt hänseende mellan
tystnadsplikt och meddelarfrihet – så är propositionen även här i huvudsak
ett uttryck för gällande rätt. Hela ämnet är dessutom – vilket framgått av
tidigare anföranden – osedvanligt invecklat. Utskottet har f. ö. ägnat stort
utrymme åt spörsmålet i sitt betänkande – avsnitt 2.6. Det kan också upplysas
att det, som redan påpekats, f. n. sitter en utredning, yttrandefrihetsutred-
ningen, som har till uppgift att bl. a. göra en noggrann genomgång av de
enskilda sekretessbestämmelsernas förhållande till meddelarfriheten. Detta
förhållande har konstitutionsutskottet särskilt understrukit i sitt betänkande.

Torsdagen den
13 mars 1980

*Förslag till sekre-
tesslag m. m.*

De flesta remissinstanser förefaller slutligen nöjda med tingens nuvarande ordning. Till allt detta kommer att pressens samarbetsnämnd antagit regler som syftar till att skydda den enskildes integritet och därigenom minska risken för publicitetsskador. Propositionen får därför godtas här.

Jag har – som jag nämnt – emellertid velat bringa saken på tal samtidigt som jag velat peka på att ordet tystnadsplikt av anförda skäl egentligen är ett mindre väl valt ord. Det är alltför kategoriskt. Det hade onekligen varit sakligt riktigare att tala om ovillkorlig och villkorlig tystnadsplikt; då hade relationerna till meddelarfriheten kommit till tydligt uttryck. Departementschefen har f. ö. själv varit inne på liknande tankegångar – låt vara kanske omedvetet. På s. 85 i propositionen använder han sålunda uttrycket ”kvalificerad tystnadsplikt”, varmed han avser just sådan tystnadsplikt som motsvaras av meddelarförbud. Begreppet ”okvalificerad tystnadsplikt” har jag dock av naturliga skäl inte kunnat återfinna.

Ytterligare bör avslutningsvis erinras om att meddelarfriheten gäller för uppgift ur hemlig handling men inte för utlämnande av själva den handling vari uppgiften står. *Sätet* för röjande av uppgiften är därför avgörande. Även detta förhållande måste te sig förbryllande. Straffbarheten kan med andra ord bli beroende av huruvida handlingen överlämnas eller dess innehåll i stället mer eller mindre ordagrant uppläses.

Även denna ordning överensstämmer emellertid med gällande rätt. Den sittande yttrandefrihetsutredningen har till uppgift att överväga även denna fråga. Av skäl som nyss anförts får propositionen godtas också här.

Med dessa påpekanden yrkar jag bifall till utskottets hemställan i nu berörda delar. I övrigt kan jag instämma i det allra mesta av vad utskottets ordförande och vice ordförande framhållit i sina anföranden om lagens allmänna innehåll och karaktär.

Till sist, fru talman, några ord om de socialdemokratiska reservationerna. Jag börjar med den som angår uppluckrandet av sekretessen i skatteärenden. Enligt propositionen är, som Daniel Tarschys senast påpekat, skyddet för den enskildes integritet inom skatteområdet absolut. Det gäller sådana handlingar som t. ex. vanliga självdeklarationer. Jag är övertygad om att de allra flesta av oss skulle uppfatta det som integritetskränkande, om uppgifter lämnades ut ur våra självdeklarationer, även om uppgifterna i och för sig skulle vara av tämligen alldaglig beskaffenhet. I än högre grad måste detta då gälla uppgifter av mera personligt ömtålig karaktär. Reservanterna vill, som Daniel Tarschys påpekat, bryta upp detta skydd. Det vill inte den borgerliga majoriteten vara med om – men heller inte ett enhälligt skatteutskott, något som väl är värt att uppmärksamma ytterligare en gång. Ur bilaga 4, s. 67 i betänkandet vill jag citera följande:

”Ett i princip absolut sekretesskydd för uppgifterna i deklara- och kontrollmaterialet är därför av största vikt för att skattesystemet skall fungera tillfredsställande. För de enskilda medborgarna – med rätt eller orätt – uppfattningen att sekretesskyddet har urholkats finns det risk för att detta kommer att återverka på fullgörandet av uppgiftsskyldigheten. Den enskilde kan av sekretesskäl bli benägen att lämna ofullständiga uppgifter.”

Skatteutskottets enhälliga yttrande utmynnar således i ett avstyrkande av det framförda ändringsförslaget. Jag nöjer mig här med detta påpekande.

Den andra reservationen avser insyn i produktkontrollnämndens register. Hilding Johansson har åberopat i och för sig beaktansvärda skäl till förmån för reservationen. Han underlät dock att tillräckligt tydligt redovisa vad utskottet anfört i saken på s. 30: "Sekretessen skall emellertid inte hindra insyn för arbetstagarorganisation eller skyddsombud i frågor på den egna arbetsplatsen som har anknytning till arbetsmiljölagstiftningen. Detta följer av 14 kap. 7 § jämfört med 8 kap. 2 §. Härmed kan det bli möjligt för skyddsombud och facklig representant vid ett företag att få tillgång till information angående sammansättningen av i arbetsmiljön förekommande material."

Till detta kommer att det, som utskottets ordförande påpekat, också finns skäl som talar i motsatt riktning eller för sekretess, något som framförts från flera näringslivsorganisationer. Utskottet gjorde därför i detta läge den naturliga och förståndiga bedömningen att frågan med hänsyn till dess invecklade natur borde utredas ytterligare, innan propositionens ståndpunkt frångicks. I övrigt kan jag här hänvisa till vad Daniel Tarschys sagt i sitt anförande.

Jag yrkar därför, fru talman, slutligen bifall till utskottets hemställan även på denna punkt.

OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Allan Ekström talade om en uppluckring av sekretessen kring skatterna, och jag vill svara honom.

För det första har vi under hänsynstagande till skatteutskottets yttrande valt s. k. omvänt skaderekvisit. Det innebär att sekretess i dessa frågor är huvudregel men att man har en möjlighet till offentlighet – en reservutgång har jag kallat detta tidigare – om det står klart att ingen enskild kommer till skada. Omvänt skaderekvisit har använts i många andra sammanhang i propositionen när det gäller sådana här frågor och för att skydda ömtåliga uppgifter.

För det andra har vi inte, som förutsattes i skatteutskottets yttrande, uttalat oss för meddelarfrihet i skatteärenden utan hänskjutit den frågan till bedömning av yttrandefrihetsutredningen. Konstitutionsutskottet måste självfallet göra en självständig bedömning av offentlighetskravet, och vi har vid vår avvägning kommit fram till det nämnda ställningstagandet.

I fråga om meddelarfriheten menade Allan Ekström att han lämnade ett slags varudeklaration. Men denna varudeklaration var enormt ensidig, eftersom den innehöll i stort sett bara inskränkningarna i meddelarfriheten. Jag vill därför citera ur det som riksdagen ställde sig bakom när vi antog den nya tryckfrihetsförordningen år 1976. Lennart Geijer uttalade i propositionen bl. a. följande:

"Utmärkande för ett demokratiskt samhälle är den fria debatten om samhälls- och kulturfrågor och den offentliga granskningen av dem som i allmän eller enskild befattning övar inflytande. För denna debatt och

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekre-
tesslag m. m.

bevakning spelar det tryckta ordet — — en huvudroll. En förutsättning för att tryckfriheten skall kunna fylla sin funktion i det demokratiska systemet är uppenbarligen att tillgången till information om skilda samhällsförhållanden är riklig. Ibland kan det visa sig nödvändigt att i tryckta framställningar öppet ventilera också omständigheter av tämligen känslig art. I varje fall behöver författare och journalister ofta initierad kunskap som underlag för kommentarer och information till allmänheten."

Jag vill understryka att en uppgift som lämnas ofta inte är avsedd för direkt publicering utan mera för att tjäna som underlag för en bedömning i publiceringssammanhang, för att ge tillgång till båda sidors version av ett händelseförlopp. Genom sådan insyn som detta innebär kan publiciteten bli mer balanserad och i högre grad ägnas väsentliga drag i myndigheternas agerande.

Jag vill också tillägga att meddelarskyddet givetvis inte innebär att den enskilde tjänstemannen blir *skyldig* att lämna massmedierna information om hemliga omständigheter, bara att han har *rätt* att göra det.

ALLAN EKSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Det är riktigt, som Olle Svensson påpekar, att den socialdemokratiska reservationen är uppbyggd på ett omvänt skaderekvisit. Men det förtar inte verkan av skatteutskottets enhälliga yttrande. Jag nöjer mig med att läsa upp några rader:

"Som framhållits i propositionen kan man inte heller bortse från att det av den stora mängden skattskyldiga skulle upplevas som integritetskränkande att uppgifter i deras självdeklarationer kom till offentligheten, även om uppgifterna i och för sig är av tämligen alldaglig beskaffenhet. Det finns enligt utskottets mening en uppenbar risk för att införandet av skaderekvisit" — alltså även omvänt skaderekvisit — "i fråga om verksamheten i första instans kommer att medföra att uppgifter vid självdeklarationerna lämnas ut i en del fall där den enskilde upplever det som integritetskränkande."

Det får vara svar tillräckligt på den punkten.

Jag har inte i min framställning uttalat mig negativt om relationen mellan tystnadsplikt och meddelarfrihet. Vad jag sagt har närmast varit ett sätt för mig att få förklara hur själva lagsystemet, lagverket, är uppbyggt — detta därför att inte ens i vanliga fall väl kvalificerade lagtolkare visat sig ha förstått den rättsliga karaktären av det här lagsystemet. Jag kan nöja mig med att säga att jag står helhjärtat bakom propositionen. Min framställning är inte uttryck för någon negativ inställning utan närmast en varudeklaration.

OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det är naturligtvis också viktigt för den som lämnar sin självdeklaration att han är på det klara med att det finns en möjlighet att granska en så stor myndighet som skatteförvaltningen här representerar. Det är en garanti för att han inte blir utsatt för inkorrekt behandling.

Avsikten är inte att det skall släppas ut några uppgifter ur enskilda deklarerationer, utan avsikten är att belysa myndighetsutövningen när det

gäller avdragsregler, avdragspraxis, osv. Det är inte meningen att man skall gå in i olika enskilda fall, utan man får här göra en mera schablonmässig bedömning.

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Daniel Tarschys talade i sitt anförande om en fisk som simmade i en liten sjö. Jag hade också tänkt spinna litet på det temat. Jag har nämligen med stort intresse följt vad Bertil Fiskesjö sagt i debatten om skattesekretessen. Jag har haft särskild anledning att göra det, eftersom Bertil Fiskesjö och jag för inte så länge sedan deltog i ett utredningsarbete om tystnadsplikt och yttrandefrihet.

Det var en utredning som förtjänar beröm i flera avseenden. Den har också fått det, inte minst därför att den arbetade föredömligt snabbt. Den blev klar på sex månader. Vi förfogade över ett effektivt sekretariat och hade en utmärkt ordförande. I någon mån torde också kommitténs övriga ledamöter, Bertil Fiskesjö och jag, kunna tillskrivas förtjänsten av att utredningen om tystnadsplikt och yttrandefrihet genomfördes på sätt som skedde.

Att utredningsarbetet förflöt friktionsfritt berodde på, som jag uppfattade saken vid den tidpunkten, att utredningens ledamöter tänkte på samma sätt i vissa grundläggande frågor. Vi var nämligen eniga om att vi skulle ha så få tystnadsplikter som möjligt och att lagstiftningen skulle utformas så, att den gynnade yttrandefriheten utan att den enskilde utsattes för skador. Med det perspektivet för ögonen gick vi till verket i utredningsarbetet och formade slutgiltigt våra förslag i riktning mot ökade möjligheter att offentligt diskutera t. ex. myndighetsutövningen inom bl. a. skatteområdet.

Med Bertil Fiskesjös stolta deklARATIONER i tystnadspliktskommittén i friskt minne måste jag säga att dagens debatt kring sekretesslagen åtminstone på mig gjort ett beklämmande intryck utifrån rent principiella utgångspunkter. Hade Bertil Fiskesjös ståndpunkter i tystnadspliktskommittén byggts upp på genomtänkta åsikter så borde utskottets skrivningar i fråga om skattesekretessen ha sett annorlunda ut.

Bertil Fiskesjö har, det visar konstitutionsutskottets betänkande, gjort en total helomvändning. Genom att han följer propositionens förslag till sekretesslag på skatteområdet medverkar han till en lagstiftning som går längre än nu gällande rätt. Av dagens debatt får man närmast intrycket att Bertil Fiskesjös nya doktrin lyder: Ingenting skall röjas för publicering på skatteområdet. Och så sätter han, som Olle Svensson har sagt, dubbla lås på skatteförvaltningens handlingar.

Lika frejdigt som Bertil Fiskesjö i tystnadspliktskommittén talade för behovet av offentlig insyn i myndighetsutövningen och betydelsen av yttrandefrihet, lika frejdigt talar han i dag för vidgad sekretess inom skatteförvaltningen, och där är det verkligen fråga om myndighetsutövning. Det han egentligen talar för nu är i själva verket en begränsning av yttrandefriheten. Bertil Fiskesjö har tydligen, i likhet med en känd romare på sin tid, genomgått en mental metamorfos.

Det skulle naturligtvis, fru talman, ha varit mycket intressant att med herr

Förslag till sekretesslag m. m.

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

Fiskesjö få diskutera vad som föranlett åsiktsförvandlingen. Men det skall jag inte göra i detta inlägg. Måhända är det långa samarbetet med moderaterna en förklaring till den uppluckring av principer som kunnat förmärkas hos allt fler centerpartister och som nu också gör sig gällande hos Bertil Fiskesjö.

Det finns de som generellt gärna sett en mera långtgående sekretess på olika områden än den vi nu diskuterar. Om det har vi blivit påmindra gång efter annan i utskottsarbetet. Det finns också de som under täckmanteln skydd för den enskilde arbetar för ökad sekretess. Men i verkligheten kan det vara så – ja, det är så – att just de som arbetar på det sättet är det största hotet mot den enskildes intresse att få rättvisa. Det var därför som tystnadspliktskommittén så hårt betonade vikten av insyn i förvaltningarnas myndighetsutövning.

Jag menar inte att Bertil Fiskesjö tillhör dem som arbetar under sådan täckmantel. Men tvivelsutan har Bertil Fiskesjö utvecklats dithän att han ligger i den omedelbara riskzonen. Vilsenhet tycks ha gripit tag i konstitutionsutskottets ordförande, och det är allvarligt, fru talman.

Handlingar i skatteärenden kan naturligtvis innehålla uppgifter av mycket känslig natur. Ingen bestrider detta. Men det ligger också i hög grad i den enskilde medborgarens intresse att myndighetsutövningen och därmed också rättstillämpningen i skatteärendena blir föremål för sådan insyn och debatt att felaktigheter och orättvisor både i det enskilda fallet och i skattesystemet som sådant kan rättas till.

Den slutsats som man måste dra av den hittills förda debatten är att det Bertil Fiskesjö säger i utredningar och där skriver under inte alltid är hans innersta mening. Sin verkliga uppfattning avslöjar han först när en proposition läggs på bordet. Då först vet han vad han slutgiltigt skall tycka. Så kan man naturligtvis utöva sin politikergärning. Måhända är det detta som avses med den nya konservatismen, som numera tydligen också Bertil Fiskesjö representerar.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Kurt Ove Johansson framträder med den pösiga självgodhet och egenrättfärdighet som brukar utmärka honom och som generellt sett alltid utmärker den enfaldige. I hans långa inlägg, som ju skulle formas till ett fruktansvärt angrepp mot mig personligen, finns praktiskt taget ingen som helst substans.

Kurt Ove Johansson vet lika väl som jag att förslag som läggs fram av utredningar ofta blir hårt kritiserade under remissarbetets gång och att utredningsförslagen blir starkt förändrade innan man tar slutlig ståndpunkt. Vad skulle det över huvud taget vara för mening med ett remissförfarande, beredning i departementen och beredning i utskotten, om man inte skulle kunna ändra på ett utredningsförslag?

Men värst för Kurt Ove Johansson i det här fallet är ju att den fördömelse som han av någon märklig anledning vill tillvita mig drabbar honom själv med oerhörd kraft. Många av de förslag som vi var ense om i tystnadspliktskom-

mittén har nämligen blivit "spolade" i det fortsatta arbetet. Kurt Ove Johansson bör gå hem i sin kammare och uttala samma fruktansvärda anatema över det gruvliga svek som han själv har begått i den här frågan när han tydligen har tagit hänsyn till vad remissinstanserna har sagt och efter utredningsarbetet ändrat mening.

KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Bertil Fiskesjö tyckte att jag var pösig "som vanligt" när jag inledde mitt anförande här tidigare. Vem som är den största pösmunken av oss kan vi naturligtvis diskutera. Om det möjligen är så att Bertil Fiskesjö ser ut som en mindre pösmunk än jag beror det på att denna debatt i någon mån stuckit håll på luftballongen när det gäller skattesekretessen som han har försvarat under debattens gång.

Jag vidhåller att genom sina ställningstaganden i tystnadspliktskommittén och nu senast i anslutning till propositionen om sekretesslag har Bertil Fiskesjö i vissa stycken kommit fram till ståndpunkter som är oförenliga. Jag förstår väl att detta är en pinsam situation som herr Fiskesjö har manövrerat sig in i. Men han får stå sitt kast. Använder man den nuvarande regeringens propositioner som lots för sin politiska farkost, måste sådana situationer uppstå. Det ligger liksom i sakens natur.

Vill herr Fiskesjö undvika sådana pinsamma situationer, måste han ju överge trofastheten mot blockpolitiken. Det borde en förnuftig person som herr Fiskesjö så småningom inse.

Nu försöker han desperat fly bort ifrån sin inkonsekvens genom att lägga ytterligare sten på sin börda och säga, att tystnadspliktskommitténs förslag inte heller genomförs på t. ex. det sociala området. Men att fly från en inkonsekvens till en annan, Bertil Fiskesjö, löser inga problem.

Det börjar nu bli så allvarligt, fru talman, att jag ser mig föranlåten att försöka hjälpa Bertil Fiskesjö ut ifrån ytterligare ett trängsmål. När det gäller det sociala området vidgas ju inte sekretessen. Det kommer att fungera i stort sett som nu. Men på skatteområdet vidgas sekretessen, och det medverkar Bertil Fiskesjö till trots att han utifrån sina ställningstaganden i tystnadspliktskommittén bort arbeta för motsatsen.

Bertil Fiskesjö kan känna sig frikänd när det gäller det sociala området, åtminstone villkorligt, men han är skyldig när det gäller skatteområdet.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Nu skall jag göra det riktigt pinsamt för Kurt Ove Johansson. Vad vi föreslog i tystnadspliktskommittén var att vi skulle ha meddelarfrihet även på skatteområdet. Men ett sådant förslag finns inte alls i den socialdemokratiska reservationen till konstitutionsutskottets betänkande. Om man nu skall betrakta det som ett svek – vilket inte jag gör – gentemot en tidigare ståndpunkt, Kurt Ove Johansson, då är vi precis lika goda kålsupare. Vartenda ord Kurt Ove Johansson sagt väller tillbaka som en het lavaström över honom själv.

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Bertil Fiskesjö har under hela denna debatt om sekretesslagen försökt skylla över att han genom utskottsbetänkandet medverkar till att utvidga skattesekretessen. Men han har inte varit särskilt framgångsrik. Många, både pressfolk och sakkunniga på området, har genomskådat propositionen och därför skarpt kritiserat sekretesslagen från denna utgångspunkt.

En av dessa sakkunniga kritiker har varit Erik Holmberg, som f. ö. också var ordförande i tystnadspliktskommittén. I en tidningsartikel härförleden anförde han bl. a. följande:

”och man riskerar att alldeles förlora sambandet med den grundlagsfästa offentlighetsprincipen om man lägger nära nog ett helt förvaltningsområde under absolut sekretess. Det är vad som i förslaget sker beträffande skatteområdet.”

Jag tror inte att Bertil Fiskesjö är beredd att utan vidare inkompetensförklara Erik Holmberg eller hans slutsatser i dessa avseenden. Erik Holmberg har, Bertil Fiskesjö, varit trofast mot vad som sagts i tystnadspliktskommittén. Det omdömet kan man inte fälla om Bertil Fiskesjö. Han har inte stått pall för propositionens tryck.

För Bertil Fiskesjö är tydligen blockpolitiken viktigare än principer som han uttalat om vikten av ökad insyn och debatt kring förvaltningarnas myndighetsutövning och som är så utomordentligt viktiga för den enskilde medborgarens berättigade krav på rättvisa.

Dagtingandet har tydligen upphöjts till gyllene princip nu också hos Bertil Fiskesjö.

Förste vice talmannen anmälde att Bertil Fiskesjö anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Fru talman! I motion 1979/80:98 har jag ställt krav på att patienterna ovillkorligen skall få del av sina sjukjournaler. I regel är det numera inget problem att få läsa sin sjukjournal om man är ”normalt” sjuk. Men som i så många andra sammanhang inom sjukvården gäller det att inte vara för sjuk för att kunna få ta del av sina rättigheter. Det finns således en del begränsningar i rätten att ta del av sin sjukjournal. I det förslag som nu ligger på riksdagens bord utvidgas patienternas rättigheter, eller det kanske är riktigare att säga att rättigheterna förstärks, vilket i och för sig är bra men enligt min mening inte tillräckligt.

Följande begränsningar finns omnämnda i propositionen och betänkandet:

Om patientens tillstånd är mycket allvarligt kan man begränsa rätten att läsa sjukjournalen.

Om det kan antas att patientens behandling påverkas negativt av att denne får ta del av sjukjournalen kan man också begränsa den nämnda rätten.

Vidare vill man ha ett skydd för tredje part, om det kan antas att denne

riskerar utsättas för våld.

Man vill också ha en begränsning när det gäller att låta tredje part ta del av journalen, om det kan antas att patienten på så sätt kan få fram vad som står i journalen.

Man kan inte vägra att utlämna journalen efter avslutad behandling. Men här måste det vad jag förstår föreligga begränsningar som jag inte kunnat finna klart uttryckta i betänkandet. Sekretesskyddet för tredje part skall enligt en annan paragraf gälla i 50 år. Det betyder således att allt i journalen inte är tillgängligt ens efter avslutad behandling. Utskottets talesman kan, hoppas jag, bekräfta eller dementera detta.

Dessutom finns det en annan svaghet i detta med avslutad behandling. En hel del patienter måste framför allt inom den psykiatriska vården behandlas under många år och då utan att ha haft möjlighet att läsa sin journal. En patient kan ju också behandlas för flera olika sjukdomar. Vad är det då som gäller i fråga om avslutad behandling?

Enligt utskottsbetänkandet skall begränsningarna tillämpas ytterst restriktivt – och det är bra – samt enbart gälla patientens hälsotillstånd. Men då frågar en lekman: Vad är hälsotillstånd? Är det diagnos eller är det också behandlingen?

Alla de skäl som finns för begränsningar har sina svagheter. Att förvägra en patient att ta del av sjukjournalen av det skälet att han eller hon är allvarligt sjuk kan ju knappast göra någon människa friskare. Att anföra skälet att behandlingens resultat kan försämrats av att patienten läser journalen måste i sin tur försämma många patienters tillstånd.

Fru talman! Det skäl för begränsningar som jag kan ha respekt för är skyddet för tredje part, men också det kan innebära problem. Tredje part kan nämligen lämna felaktiga uppgifter utan att patienten har någon som helst möjlighet att kontrollera det. Men om risk finns för liv och lem, så låt oss godta den begränsningen. Då måste emellertid begränsningen bara gälla vad tredje part har sagt och journalen i övrigt vara öppen. Men om den är det kan man inte utläsa av texten i proposition och betänkande, och här behövs också ett klagörande.

De andra skälen för begränsningar kan det i och för sig finnas fog för, men det handlar om svårtolkade paragrafer där expertis står mot den svagare människan. Det kan lika väl hända att en läkare på felaktiga grunder fattar beslut om inskränkningar som också kan leda till problem för patienten, lika väl som läkaren kan fatta välmotiverade och på riktiga grunder vilande beslut. Enligt min uppfattning är effekten av felaktiga beslut värre än effekten av att låta patienten ha en ovillkorlig insyn.

Varför, fru talman, är det då så viktigt att få se sin journal? Delvis är det ju ens egen person det handlar om, men det handlar också om att få veta om det är rätt diagnos som har ställts och om det är rätt behandling som ges. I och för sig kan inte en vanlig människa bedöma detta, men med hjälp av andra personer kanske man kan komma fram till en riktig bedömning. Detta har ett värde under pågående behandling och inte endast efter behandlingens slut – i synnerhet för de patienter som är långvarigt sjuka.

Fru talman! Jag skall inte ställa något yrkande – jag kan avvakta och se resultatet av de föreslagna förändringarna. Utskottet har tyvärr enhälligt avstyrkt min motion. Jag beklagar det och får väl återkomma i ärendet. Men jag vill ändå ha svar på de frågor jag har ställt.

1. Vad gäller om en patient behandlas för flera sjukdomar? När anses då behandlingen vara avslutad?

2. Blir hela journalen sekretessbelagd, om det finns en tredje part som har givit uppgifter till journalen?

3. Vad gäller i fråga om det tidsbestämda sekretesskyddet för tredje part och rätten att ta del av journalen efter behandlingen? Vilken tidsgräns gäller i detta fall?

4. Vad är hälsotillstånd? Är det diagnos eller behandling?

När man inte vill göra patientens rätt att ta del av sin journal ovillkorlig försvagas ofelbart patientens ställning allvarligt – inte bara av det skälet att han eller hon inte alltid får läsa sin journal utan också av att han eller hon inte vet var begränsningar börjar och slutar. Därmed är det svårare att argumentera för sina rättigheter.

BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! I dagens debatt har en viktig framtidsfråga tagits upp, nämligen frågan om ADB och offentlighetsprincipen. Jörn Svensson har, vilket också har påpekats av tidigare talare, till stor del ägnat sig åt tillämpningen av nu gällande regler och mindre åt de nya regler som vi i dag kommer att besluta om.

Av de frågor som har tagits upp tänkte jag alltså närmast kommentera den om ADB och offentlighetsprincipen. Men det finns också en annan väsentlig fråga, nämligen den om tillgången till lokaler hos myndigheter där de som önskar ta del av myndighetens handlingar kan få göra detta. Jag vill i detta sammanhang bara erinra om att riksdagen 1978 tog ställning till konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:4, där en motion med krav på ökat skydd för allmänna handlingar genom ett införande av krav på legitimation vid utlämnandet av handlingen behandlades. Detta krav avvisade konstitutionsutskottet mycket bestämt och anförde att allmänhetens kontrollmöjlighet vid ett bifall till motionsyrkandet skulle inskränkas och inte kunna utövas anonymt. Konstitutionsutskottet ansåg också att de praktiska problem som fanns måste gå att lösa. Det är alltså klart, både genom TF:s regler och bl. a. JO-uttalanden, hur myndigheterna bör tillämpa reglerna.

Så till den andra frågan, den om datoriseringen. Av dagens debatt kan man lätt få uppfattningen att konstitutionsutskottet har lämnat denna viktiga fråga. Förhållandet är att frågan f. n. utreds inom datalagstiftningskommittén, DALK. DALK fick när den tillsattes 1975 tre huvuduppgifter. Den ena var att göra en översyn av datalagen. Den andra var att utreda en förstärkning av offentlighetsprincipen, och den tredje var att studera frågan om dataflödet över gränserna och internationella överenskommelser. DALK har fullgjort den första uppgiften, och vi arbetar f. n. med frågan om ADB och offentlighetsprincipen.

Redan när direktiven till DALK skrevs var man medveten om de problem som kunde finnas. Det sägs nämligen i direktiven att det inte är endast datoranvändningens konsekvenser för personlighetsskyddet som kräver statsmakternas särskilda uppmärksamhet. En annan betydelsefull fråga gäller datoriseringens sätt att påverka offentlighetsprincipen. Utvecklingen har inneburit att myndigheterna i större omfattning har övergått till att lagra information på ADB-medier och även andra medier. Utvecklingen går ju snabbt här. Följden kan bli att allmänhetens tillgång till information försämras. Bristen på kunskap om ADB-teknik kan upplevas som ett hinder att ta del av information och offentliga upptagningar hos myndigheterna.

Det sades också i direktiven att man inte skulle stanna vid nuvarande förhållanden, och jag vill peka på det genom att citera en mening som departementschefen anför:

”Enligt min mening finns det emellertid goda skäl att sätta målet något högre än att upprätthålla nuvarande standard i fråga om möjligheterna att ta del av myndigheternas information.”

I propositionen 1975/76:160 om nya grundlagsbestämmelser angående allmänna handlingars offentlighet var frågan om förhållandet mellan datorlagrad information och allmän handling föremål för diskussion. Det är alltså klart att det i dagsläget inte är någon skillnad när det gäller på vilket sätt man lagrar information.

Förhållandet är alltså det att KU inte har lämnat detta problem, som kan finnas, åt sidan. Jag bortser inte från att det finns problem här. Systemet har byggts upp utan att man i tillräcklig grad har beaktat frågan om offentlighetsprincipen. Integritetsskyddet har varit en väsentlig del när det gällt datapolitiken och den allmänna debatten, och det har tillgodosetts. Det har riktats en stark uppmärksamhet mot integritetsskyddet. Detta att man också måste klara offentlighetsprincipen kan ha skymts av de andra frågorna för dem som byggt upp systemen.

Det påpekande som Jörn Svensson gör kan också vara riktigt, nämligen att man har blandat uppgifter som är offentliga och sådana som är sekretessbelagda, och att det därmed är svårare att få del av de uppgifterna. Jag vill då peka på att denna fråga återkommer, för enligt DALK:s planering skall ett betänkande lämnas till sommaren. Jag noterar också att vpk har en ledamot i denna utredning. DALK:s målsättning är att klara direktivens krav på att ADB skall utnyttjas för att förstärka offentlighetsprincipen, att vara ett led i allmänhetens kontroll av offentliga myndigheter.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Helt kort: Det finns ingen anledning för mig att gå i polemik mot den föregående talaren – han erkänner och tar i positiv anda upp den diskussion som jag har försökt väcka. Jag vill dock göra ett formellt påpekande: Man kan inte riktigt resonera som så, att man säger att dessa problem finns men att DALK kommer att ta itu med dem. I den mån dessa problem är rena grundlagsproblem och rör offentlighetsrätten – som ju finns

Torsdagen den
13 mars 1980

*Förslag till sekre-
tesslag m. m.*

berörd i 15 kap. i den nya lag som eventuellt skall antas nu i en votering – så är de alltså grundlagsproblem, och DALK sysslar icke med grundlagsproblem och gränsdragningen mellan vad som skall vara tillgängligt och icke tillgängligt.

BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! DALK sysslar ändå med att förstärka grundlagen på denna punkt, och det är vår målsättning att uppnå det syftet.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det kan vara riktigt i och för sig. Men den är ingen grundlagsstiftande eller grundlagstolkande institution. Det kan den aldrig bli. Den digniteten har ni inte, utan det har ju riksdagen och konstitutionsutskottet. Det är därför jag menar att man från konstitutionsutskottet borde ha talat om detta här i dag.

BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Det var därför jag också sade att den här frågan återkommer till riksdagen.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Vi har i utskottet en mycket stor respekt och förståelse för de tankar som ligger bakom Bonnie Bernströms motion. Det är också självklart för oss att det i nästan alla fall skall vara så att den enskilde har full tillgång till sin egen sjukjournal. Men det finns vissa sällsynta undantagsfall, när detta kan vara mindre lämpligt. Det är svårt för oss som lagstiftare att få samma goda överblick över hela det här fältet som läkare, sjuksköterskor och annan vårdpersonal. Vi har därför tagit ledning av den expertis som har yttrat sig över utredningens och justitiedepartementets förslag, och vi har låtit oss övertygas om att det är riktigt att ha en möjlighet att göra undantag. Men vi understryker i betänkandet att det bara i sällsynta undantagsfall bör förekomma att man förmenar den enskilde rätten att ta del av sin egen sjukjournal.

Låt mig sedan återkomma till en fråga som såväl Hilding Johansson som Olle Svensson och Kurt Ove Johansson har varit inne på. Det gäller påståendet att den nya lagen skulle innebära en väldig utvidgning av det sekretessbelagda området på skattesidan. Jag måste erkänna att jag har svårt att förstå det resonemanget, och jag skulle vilja be någon av dessa socialdemokratiska debattörer att gå upp i talarstolen och tala om vilket slags uppgifter eller handlingar de avser. Vilken typ av uppgifter är det, mina herrar, som icke har varit sekretessbelagda, men som nu blir det genom den nya sekretesslagen?

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag ställde fyra frågor till utskottets talesman, och Daniel Tarschys lyckades med att inte svara på någon av dem. Han svarar med att ge sammanfattningen att begränsningen när det gäller rätten att ta del av sin egen sjukjournal endast skall tillämpas i ytterst sällsynta fall. Men det är viktigt för de människor som berörs av detta att de vet på vilka kriterier de inte får se sin sjukjournal. Daniel Tarschys har inte lämnat något besked i det avseendet, och jag tror inte att han kommer att kunna göra det heller, även om jag fortsätter att fråga honom om detta. Det är bara att konstatera att lagstiftningen på den här punkten inte är bra. Jag vet att utskottet har behandlat denna fråga ingående och noggrant, så jag skall inte kritisera utskottet för det. Det är bara synd att den behandlingen inte kommit till uttryck i text, så att vanligt folk kan få veta vad som gäller.

Daniel Tarschys hänvisar till de reaktioner som han har fått från sjukvårdspersonal när det gäller frågan om att inte ha ovillkorlig rätt för patienten att ta del av sin sjukjournal. Jag kan då nämna att bland de remissinstanser som var aktuella i fråga om den här punkten fanns det också flera som talade för denna rätt. Det var inte instanser som representerade sjukvårdspersonal, utan det var patientorganisationer och också datainspektionen, och de utgick från patienternas önskemål.

OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Eftersom jag fick en direkt fråga vill jag svara på den. I varje fall jag har aldrig påstått att sekretesslagen medför en väldig utvidgning av skattesekretessen. Däremot har jag påpekat att här sker en förändring i förhållande till det som präglar propositionen i övrigt. Daniel Tarschys var inne på det i sitt första anförande, då han talade om att man inför en villkorlig sekretessbeläggning och att det alltid bör göras en skadebedömning. Här sker ett avsteg från denna princip inom ett samlat förvaltningsområde, och det är detta vår kritik gäller.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Bonnie Bernström ställde en del frågor, men hon var vänlig nog att påpeka att hon förstod att jag inte skulle kunna svara på dem. Det går inte att exakt ange efter vilka kriterier som tillämpningen av den här paragrafen skall ske. De mycket sällsynta individuella fallen, där den här regeln om att en enskild inte bör ges rätt att ta del av sin sjukjournal kan komma att tillämpas, kan nämligen inte utskottet överblicka.

Jag tror att vi måste förstå att det i detta fall, liksom i ganska många andra fall där man överväger sekretessregler, är nödvändigt att göra en avvägning. Om man inför sekretessregler, får man fullständigare uppgifter i det material som myndigheterna har att samla. Om man icke har sekretessregler i det fall där det behövs, innebär detta att materialet – i det här fallet sjukjournalerna – blir mycket mer ofullständigt. Här måste det bli en ganska besvärlig vårdpolitisk avvägning.

Olle Svensson svarade, såvitt jag kunde höra, inte alls på min fråga. Den

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

Torsdagen den
13 mars 1980

Förslag till sekretesslag m. m.

löd: Vad är det för uppgifter som i dag icke är sekretessbelagda men som blir det genom den nya lagstiftningen? Man har från socialdemokratisk sida -- det går inte att förneka -- gjort sken av att den nya lagstiftningen innebär en kraftig utvidgning av sekretessen. Jag har bestritt att så skulle vara fallet och har efterlyst exempel på uppgifter som i dag är offentliga men som blir sekretessbelagda. Finns det några exempel, mina vänner, så kom fram med dem. I annat fall får ni väl erkänna att det är fel att påstå att det sker en mörkläggning av ett helt förvaltningsområde.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag vet att Daniel Tarschys är en duktig debattör. Tekniken att blanda in två helt olika områden och två olika personer i en och samma debatt är ibland ett effektivt vapen, men jag tycker att Daniel Tarschys kunde koncentrera sig på frågan om sjukjournaler. Daniel Tarschys borde visst kunna svara på frågan: Vad är det för tidsgränser som gäller för begränsning av rätten att ta del av sin sjukjournal? Är det sekretesskyddet för tredje person som är det dominerande eller är det skyddet efter avslutad behandling? Det är, som sagt, en fråga som Daniel Tarschys borde kunna svara på. Man borde också kunna få veta om hela journalen är sekretessbelagd, om tredje person har lämnat uppgifter till den. Det är i och för sig inte så konstigt, om Daniel Tarschys lämnar svar på just dessa frågor.

OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag skulle för min del vilja avsluta den här debatten men måste säga några ord eftersom jag fick ytterligare en fråga. Jag har hänvisat till redogörelsen längst upp på s. 34 i vårt betänkande. Där klargörs skillnaden mellan nuvarande rätt och den rätt som skulle komma att gälla om utskottets förslag bifalles. Lägg märke till att reservanterna har accepterat den här utvidgningen. Därför kan vi ju inte heller vara så oerhört upprörda -- det måste ändå vara en missuppfattning. Vad jag framhållit är att man även nu saknar offentlighet och möjlighet att göra en skadebedömning när det gäller att lämna ut uppgifter på de områden som berör den första instansen. Det är detta kritiken avser. Det gäller alltså både det nuvarande läget och det framtida. Så liberal borde väl Daniel Tarschys ändå vara att han kunde medverka till en vidgning av offentligheten. Införande av ett skaderekvisit medför detta resultat.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Först vill jag säga till Bonnie Bernström att regeln ju är den, att om det i en handling finns dels uppgifter som bör vara sekretessbelagda, dels andra uppgifter, skall man ha rätt att ta del av de andra uppgifterna. Förekomsten av några uppgifter som är sekretessbelagda skall alltså inte behöva betyda att hela handlingen hemligstämplas. Detta är en viktig grundsats som gäller hela sekretesslagen.

Jag kan inte ge klara besked på frågan om tidsgränser, och det beror på att jag inte har hunnit slå tillräckligt snabbt i den omfattande propositionen. Jag

hoppas kunna återkomma till Bonnie Bernström senare och ge ett klart besked på den här punkten.

Till Olle Svensson vill jag säga som slutkommentar, att trots mina frågor har de socialdemokratiska ledamöterna i den här debatten inte kunnat ge något konkret exempel på en handling som i dag är offentlig och med den nya lagen blir sekretessbelagd. Jag tycker därför att talet om att det sker en utvidgning av det sekretessbelagda området faller ganska platt till marken.

Olle Svensson har uppehållit sig vid en annan fråga, nämligen om man skall ha skaderekvisit eller inte – men i dagens läge har vi inte någon skaderekvisitkonstruktion i sekretesslagstiftningen på skatteområdet.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag borde egentligen inte ställa fler frågor till Daniel Tarschys, därför att ju mer han svarar, desto mer får jag intryck av att det här är en kautschukparagraf, att vi lämnar utrymme för väldigt godtyckliga beslut av läkarna, vilket inte alls är bra för patienterna.

Jag ställer inte frågor här för min egen del, utan det måste ges klara besked för att de lagkunniga utanför det här huset sedan skall kunna göra bedömningar av vad det är som gäller och också för att människor skall ha någorlunda goda möjligheter att bedöma vilka rättigheter de har att ta del av sina sjukjournaler.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Det finns en viss flexibilitet i hela den här lagstiftningen. Det går nämligen inte att med raka linjaler dra streck mellan det område som skall vara offentligt och det som skall vara sekretessbelagt. Det är nödvändigt att lämna ett ganska stort utrymme för bedömning från fall till fall. Men i utskottets betänkande lika väl som i propositionen understryks att sekretessbeläggning av sjukjournaler för den enskilde själv skall ske med mycket stor restriktivitet och under iakttagande av etiska bedömningar från läkarnas sida.

Jag tror inte, fru talman, att den här regeln kommer att leda till att det begås fel gentemot de enskilda, men det är självklart att vi på det här området liksom på flera andra måste följa rättsutvecklingen mycket noga för att se till att patienternas rätt inte eftersätts.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 99 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

*Förslag till sekre-
tesslag m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 99 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279

Nej - 14

Mom. 2-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hilding Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkande 37 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147

Nej - 146

Mom. 9 och 10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 2 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hilding Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställa i betänkande 37 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 2 av Hilding Johansson m. fl.

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Hyresfrågor m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147

Nej - 146

Mom. 12-21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 2 Hyresfrågor m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:13 med anledning av motioner i hyresfrågor m. m.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:330 av Lars-Erik Lövdén och Kurt Ove Johansson (båda s),

1979/80:580 av Per Bergman och Oskar Lindkvist (båda s), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att lagen om förvärv av hyresfastighet m. m. borde ses över när det gällde förutsättningarna för tillstånd och hyresgästorganisations ställning, allt i syfte att få en bättre kontroll av förvärv av hyresfastigheter,

1979/80:1006 av Rolf Dahlberg m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1979/80:1506 av andre vice talmannen Thorsten Larsson m. fl. (c),

1979/80:1519 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 1) föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag borde föreläggas riksdagen om sådana ändringar i lagen om tillstånd till förvärv av hyresfastighet, m. m., som medförde en bostadssocialt sett striktare tillämpning och lade avgörande vikt vid hyresgästernas synpunkter,

1979/80:1520 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag snarast borde föreläggas riksdagen om ändring av 12 kap. 48 § första stycket jordabalken (hyreslagen) så att hyran vid förlängning av hyresavtal inte fick vara högre än hyran för likvärdiga lägenheter, samt

1979/80:1825 av Doris Håvik och Kjell Nilsson (båda s).

Utskottet hemställde

1. beträffande lokalhyra att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:330 och 1506,
2. beträffande en översyn av bruksvärdesystemet att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1825,
3. beträffande jämförelserregeln att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1520,
4. beträffande skilda hyresgästorganisationers rätt enligt hyresförhandlingslagen att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1006 yrkandet 1,
5. beträffande en översyn av lagen om förvärv av hyresfastighet m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:580 och 1519 yrkandet 1.

Reservation hade avgivits *beträffande tillstånd till förvärv av hyresfastighet m. m.* av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jädestig, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl och Magnus Persson (alla s), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

beträffande en översyn av lagen om förvärv av hyresfastighet m. m. att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:580 och med anledning av motionen 1979/80:1519 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Lagen om förvärv av hyresfastighet m. m. – den s. k. Lex Backström – har ägnats uppmärksamhet i riksdagen vid flera tillfällen. Lagen ställer krav på tillstånd till förvärv av bl. a. hyresfastighet när kommunen begär det. Prövningen sker i hyresnämnden. Nämnden skall vägra förvärvstillstånd om inte sökanden gör sannolikt att han kan förvalta fastigheten, att syftet är att idka bostadsförvaltning, att han skall hålla fastigheten i sådant skick att den motsvarar de krav som kan ställas enligt hyreslagen och att han även i övrigt kommer att iaktta god sed i hyresförhållanden. Kraven verkar vid första påseendet betryggande.

Tillämpningen ger dock en annan bild. Det bör noteras att jag inte anser att tillämpningen varit felaktig. Den har säkert varit riktig. Tillämpningen visar i stället på brister i lagstiftningen i skilda avseenden. Bostadsdomstolens domar ger därmed indirekt en kartläggning av dessa brister. Jag tycker att man borde kunna vägra tillstånd när ett spekulativt överpris betalas. När en privat bostadsrättsförening köper bör man väl kunna pröva också de avsedda medlemmarnas syften. Man borde vägra köp vid spekulativ finansiering med strimlade lån. Man borde också vägra tillstånd i samtliga fall när förvärvaren är belastad av tidigare anmärkningar – det skall inte gå för honom att påstå att han nu tänker hätra sig. Det senare gäller bl. a. dem som är fastighetshandlare i stor skala men som uppger att de tänker minska sin verksamhet.

Ett sätt att uppnå den här önskade situationen är att lagens förutsättningar för tillstånd skrivs på ett mer täckande och generellt sätt. Vi socialdemokratiska reservanter i civilutskottet föreslår att riksdagen skall begära en översyn i den riktningen. Att vi blev reservanter och inte hamnade i majoritet med

den här meningen var f. ö. en överraskning för oss. Bostadsministern sade förra året i en proposition att det enligt hennes mening kan finnas skäl till en sådan översyn. Hon ville bara ha ytterligare erfarenhet av tillämpningen. Det har vi nu. Utskottsmajoriteten har också känt trycket på sig och säger att det kan finnas skäl för en översyn, men man skjuter frågan framåt. Är den inställningen ärlig, får vi ju den här översynen – enhälligt – ganska snart. Varför inte nu? Ett bifall till reservationen skulle ge ett snabbt resultat och visa att de som röstar på den menar allvar med sina yttranden.

I reservationen har vi också föreslagit att en översyn skall gälla även hyresgästorganisationernas ställning. Vi vill alltså komplettera lagen i den här delen. Det har visserligen förutsatts att kommunen aldrig har anledning att inte begära prövning, om hyresgästorganisationen vill ha det. I praktisk handling kan det emellertid – det vet vi ju alla – uppstå praktiska komplikationer i sambanden. Yrkandet i den delen påverkar ju inte prövningens innehåll som sådant. Det borde därför vara lätt att stödja ett förslag om en översyn i den här delen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den reservation som vi socialdemokrater i civilutskottet har fogat till betänkandet nr 13.

TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! I det här betänkandet behandlas bl. a. två vpk-motioner, nr 1519 och 1520, och jag skall i huvudsak uppehålla mig vid dessa. Det gäller förslag om dels lagen om förvärv av hyresfastighet, den s. k. Lex Backström, dels hyreslagen och dess bruksvärdesbestämmelser.

Vad beträffar den förstnämnda motionen sammanfaller den i stort sett med den socialdemokratiska motionen nr 580, som Oskar Lindkvist nyss uppehållit sig vid och där ungefär samma problem tas upp. Varken vpk-motionen eller s-motionen har tillstyrkts av utskottets borgerliga ledamöter, och motionsförslagen följs upp i reservation till utskottsbetänkandet.

I motsats till utskottsmajoriteten, som inte anser att det finns några erfarenheter som kan föranleda en översyn av förutsättningarna för förvärv av hyresfastigheter, anser jag att det föreligger tillräckliga erfarenheter för att göra både en översyn och en ändring. Jag anser detta mot bakgrund av den spekulation och handel som pågår, mot bakgrund av det sätt på vilket finansiering av köp och ägande sker, mot bakgrund av att kontrollen vid förvärv av hyresfastigheter visat sig otillfredsställande, mot bakgrund av att lagens nuvarande utformning visat sig få bostadssocialt oönskade konsekvenser och – inte minst viktigt – mot bakgrund av att hyresgästernas inflytande och hyresgästorganisationernas ställning är helt otillfredsställande.

Jag yrkar därför bifall till vpk-motionen nr 1519 och kommer i andra hand att stödja den socialdemokratiska reservationen.

När det gäller frågan om brukvärdessystemet i hyreslagen och jämförelserregeln i 48 § hyreslagen har utskottet gett en utmärkt redogörelse över innehållet i bestämmelserna. Det finns emellertid några grundläggande saker och värderingar från resp. regeringsförslag som legat till grund för

Torsdagen den
13 mars 1980

Hyresfrågor m. m.

lagstiftningen vilka jag vill erinra om och vilka vi även tagit upp i vår motion nr 1520.

Grundtanken i 1968 års hyreslagstiftning var att hyresregleringen successivt skulle avvecklas och hyrorna "anpassas", dvs. höjas, till ett marknadsvärde med begränsat inflytande för det s. k. enskilda vinstintresset. Det sker genom en hyressättning enligt bruksvärdesmetoden, där en flexibel hyres spärr uppnås genom en viss koppling till de allmännyttiga bostadsföretagens hyror. Med flexibilitet menas här en hyressättning som – jag citerar proposition 1967:141 – "inte hindrar de ekonomiska faktorerna att förskjuta hyresnivån uppåt" i enlighet med – jag citerar proposition 1974:150 – "önskemålet att skapa de nödvändiga förutsättningarna för rörlighet på hyresmarknaden".

Det står alltså helt klart – genom de citat från resp. propositioner som jag har anfört – vad man har menat med den flexibilitet i hyressättningen som jag talade om.

Då jämförelserregeln infördes sades ett primärt syfte vara att stärka besittningsskyddet och få en spärr mot oskäligen hyror. Bruksvärdesmetoden har emellertid inte tjänat som någon spärr mot omotiverade och oskäligen hyreshöjningar. Bestämmelserna förutsätter och befrämjar nämligen ständiga hyreshöjningar och leder till att hyresnivån skruvas upp.

Principen att, sedan ej representativa hyror utesluts ur jämförelsematerialet, hyresnivån för lägenheter med de högsta hyrorna skall vara riktpunkten för bedömningen har hjälpt till att pressa upp hyrorna. Hyreshöjningar kan ske med hänvisning till de högsta hyrorna i ett jämförelsematerial, och de kan även överskridas bara de inte är, som det står i lagen, "påtagligt högre".

En ny diskussion har nu kommit i gang om bruksvärdesmetoden mot bakgrund av att de allmännyttiga bostadsföretagen har betydande merkostnader jämfört med privata och att privata hyresvärdar kan utnyttja detta till extravinst. Diskussionen gäller också förhållandet att allmännyttiga bostadsföretag under senare år i viss utsträckning har erhållit kommunala bidrag för en del av de merkostnader som de genom sina bestämda uppgifter som instrument för en social bostadspolitik har. Vidare blir allt fler politiker klara över att allmännyttan snarast måste erhålla ett riktat statligt stöd för att klara sina ökade kostnader.

Ett ekonomiskt stöd till enbart allmännyttan innebär att en kraftfull hyresgästopinion kan utnyttja bruksvärdesreglerna mot privatvärdarna. De privata fastighetsägarnas vinster skulle därigenom minska och det privata fastighetsägandet bli mindre intressant. Detta har skapat oro bland fastighetsägare och borgerliga politiker i och utanför regeringen. Olika företrädare för privata fastighetsägarintressen har nu börjat kräva att bruksvärdesbestämmelserna skall slopas och ersättas med en fri hyresmarknad, där tillgång och efterfrågan helt skall bestämma hyrorna.

Fru talman! Vänsterpartiet kommunisterna har alltsedan 48 § i hyreslagen i sin nuvarande form tillkom kritiserat brister i lagen och hävdade att gällande bestämmelser vid prövning och bestämmande av hyran skall ändras så att den

hyra som prövas inte får vara högre än hyran för likvärdiga lägenheter. Vi upprepar nu detta krav och begär en sådan förändring.

Civilutskottet säger till vår motion att den utvärdering av bruksvärdessystemet som förutses göras av hyresrättsutredningen även bör omfatta utformningen av jämförelsereglerna och att det därför inte finns skäl att nu särskilt överväga en begäran om en föreslagen lagändring. Vad vi i motionen har föreslagit är emellertid att riksdagen nu skall ta ställning. På denna punkt behöver vi inte avvakta något utredningsförslag och ett eventuellt regeringsförslag av sådan innebörd, förmodligen någon gång under år 1981. Det är skillnad på att avvakta ett eventuellt förslag och att uttala sig för eller begära en förändring.

Jag yrkar bifall till motion 1520.

KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Socialdemokraterna föreslår i sin motion att lagen om förvärv av hyresfastighet skall ses över. Utskottsmajoriteten anser inte att det finns anledning till en sådan översyn. Lagen trädde nämligen i kraft den 1 juli 1979 och har alltså tillämpats endast ett halvt år. Det är för tidigt att säga att den inte är effektiv. Man har genom lagen stärkt hyresgästorganisationernas ställning. De har nu ställning som part och kan därmed anföra besvär. Lagen vidgades också till att gälla hela landet. Tidigare gällde den bara i sju namngivna kommuner.

Vad gäller bruksvärdessystemet sker en utvärdering, som hyresrättsutredningen har i uppdrag att göra. Det bör vara helt tillfredsställande och bättre än en översyn.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till civilutskottets hemställan.

LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Fru talman! I motion 330 har vi tagit upp frågan om hyreslagens regler för besittningsskydd och hyressättning vad avser affärslokaler och andra lokaler. Dessa regler skiljer sig från motsvarande regler för bostadshyreslägenheter. Lokalhyresgästen har ett betydligt svagare besittningsskydd, ett s. k. indirekt besittningsskydd än bostadshyresgästen. Detta innebär att lokalhyresgästen alltid kan tvingas flytta från lokalen, om han blir uppsagd, men att han har rätt till ersättning om uppsägningen varit obefogad. Sådan ersättning kan bl. a. utgå om fastighetsägaren begärt en hyra som är oskäligen. Men eftersom fri hyressättning gäller räcker det för fastighetsägaren att han kan visa att det finns någon annan som erbjuder sig betala den begärda hyran för att han skall slippa att utge sådan ersättning.

Dessa regler infördes i och med att hyresregleringen för lokaler avskaffades 1972. Sedan dess har frågan varit föremål för en intensiv diskussion. Frågan har behandlats i riksdagen vid ett par tillfällen. Det har, som utskottet också skriver, bl. a. lett till att lagstiftningen ändrades förra året i syfte att stärka det indirekta besittningsskyddet.

Vi menar emellertid att den lagändringen är otillräcklig. Det svaga besittningsskyddet och den fria hyressättningen har lett till betydande

konsekvenser framför allt i storstädernas centrala delar. Småbutiker med inriktning på närservice för de boende slås ut och ersätts med kontor och affärslokaler, där hyresgästerna har större möjligheter att betala de oacceptabelt höga hyrorna. På så sätt utarmas centrala delar av storstäderna på nödvändig närservice. Samtidigt kan fastighetsägarna tillgodoräkna sig helt oskäliga vinster.

I vår motion har vi belyst den här situationen med ett exempel. Låt mig nämna ett annat hämtat från tiden efter det att fjolårets lagändring trätt i kraft.

En fastighetsägare uppsäger för hyresreglering fyra butiker inriktade på närservice åt de boende i området. Samtliga dessa butiker är enpersons företag. Före uppsägningen uppgår hyran till 250 kr. per kvadratmeter. Fastighetsägaren begär en hyra på 500 kr. per kvadratmeter. Årendet hänskjuts till hyresnämnden, som lägger ett medlingsbud på 400 kr. per kvadratmeter. Detta bud accepteras av hyresgästerna men icke av fastighetsägaren. Därmed kan inte överenskommelse träffas, och hyresgästerna tvingas flytta eller lägga ned sin verksamhet. Erfarenheterna visar att inträder verksamheter av mer spekulativ karaktär: porrbutiker, antikvitets-handlare, m. m.

Hyresgästföreningen, som i det här fallet företrädde lokalhyresgästerna i hyresnämnden, ser med oro på utvecklingen. Den innebär, säger man, en allvarlig utarmning av bostadsområdenas kvalitet och service. Och det är inte fråga om några enstaka fall. I fjol rörde det sig om ett 50-tal liknande fall bara i Malmö.

Fru talman! I utskottets betänkande hänvisas till att stadsförnyelseutredningen kommer att uppmärksamma problemen. Förutsättningen för en levande stadsmiljö är att det finns ett blandat urval av föreningsaktiviteter, social och kommersiell service, samt ett differentierat näringsliv. Delar av den sociala och kommersiella servicen kan trots mycket höga hyror etablera sig i de olika stadsdelarna. Värre är det för föreningar och mindre näringsidkare att fortsätta sin verksamhet på grund av de mycket höga hyreskostnaderna. Det är dessa verksamheter som måste skyddas av lagstiftningen.

Utskottet menar att det inte finns tillräckligt underlag för att avgöra om fjolårets lagändringar fått avsedd effekt. Vi menar att lagändringarna visat sig vara otillräckliga. Jag skall inte ställa något yrkande i dag. Det skulle ha föga framgång mot ett enigt utskott. Om utskottet vill ha litet längre tid för att vinna erfarenheter av effekterna av fjolårets lagändringar, så må detta vara hänt. Men utvecklingen måste följas noga, och om situationen inte förbättras måste en förstärkning av lokalhyresgästernas ställning snabbt aktualiseras.

OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Kerstin Ekman lämnade en föredömligt kort redogörelse för utskottsmajoritetens ståndpunkt. Jag fick av hennes inlägg intrycket att majoriteten hade kommit till uppfattningen att en översyn inte var särskilt angelägen just nu.

Vi har som bakgrund för vårt krav ett uttalande i en proposition från 1979 av bostadsministern. Hon hade uppmärksammat det här problemet men sade att hon ville invänta mera erfarenheter i tillämpningen. Det är ungefär ett år sedan. Det är klart att vi är intresserade av vilka tidsperspektiv majoriteten i civilutskottet nu rör sig med.

Vad är det för erfarenheter vi i dag saknar för att ta ställning till kravet på en översyn av problemet? Alla som sysslar med de här frågorna vet att lagstiftningen inte räcker till, att den har betydande brister, att det försiggår spekulation i fastighetsbranschen, att folk med svindlande affärer kan ge sig in på fastighetsmarknaden därför att lagstiftningen inte täpper till.

Vi har sagt: Låt oss göra en översyn av detta, och låt oss göra det nu, så att vi inte förlorar tid! Vi skall ju ha en lagstiftning som är i takt med tiden, och inte en lagstiftning som släpar långt efter. Därför måste Kerstin Ekman svara på frågan: Vad är det för tidsperspektiv ni har resonerat om? När är ni beredda att gå med på en översyn? Vad är det för erfarenheter ni saknar för att nu gå med på den av socialdemokraterna begärda översynen?

KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Som jag sade har lagen verkat i ett halvt år. Att ge tidsperspektiv och ange sådana normer som Oskar Lindkvist efterlyser tycker jag är meningslöst. Det beror också på hur många fall som prövas och hur mycket erfarenheter man får under en tidsrymd. Jag tycker därför inte det finns någon anledning att ange några bestämda tidsramar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1520 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkande 13 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1520 av Lars Werner m. fl.

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Hysesfrågor m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 14

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av Per Bergman m. fl. samt 3:o) motion 1519 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Oskar Lindkvist begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Tore Claeson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkande 13 mom. 5 antar reservationen av Per Bergman m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motion 1519 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 135
Nej - 14
Avstår - 144

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkande 13 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oskar Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147
Nej - 146

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Bostadsanvisningslag, m. m.

§ 3 Bostadsanvisningslag, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:12 med anledning av propositionen 1979/80:72 om bostadsanvisningslag, m. m., jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1979/80:72 (bostadsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta

dels de av lagrådet granskade förslagen till

1. bostadsanvisningslag,
2. lag om ändring i jordabalken,
3. lag om ändring i bostadsrättslagen (1971:479),
4. lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,
5. lag om ändring i lagen (1974:1082) om bostadsdomstol.

dels förslaget till lag om ändring i lagen (1973:189) med särskilda hyresbestämmelser för vissa orter.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen läggs fram förslag till en bostadsanvisningslag. Lagen är avsedd att vara ett medel för kommunerna att genom förmedling av lediga bostadslägenheter skapa ökade förutsättningar för en allsidig befolkningsammansättning i kommunernas bostadsområden.

Med stöd av bostadsanvisningslagen får en kommun rätt att besluta att ett eller flera bostadsområden i kommunen skall vara bostadsanvisningsområde och att alla eller en del av bostadslägenheterna inom området – med vissa undantag – skall upplåtas enligt bestämmelserna i bostadsanvisningslagen.

Ett beslut om bostadsanvisningsområde medför skyldighet för husägarna i området att underrätta kommunen så snart någon lägenhet, som omfattas av beslutet, blir ledig. Om kommunen vill förmedla en ledig lägenhet, kan kommunen antingen föreslå att lägenheten skall upplåtas till en viss bostadssökande eller bestämma att upplåtelsen skall ske till kommunen. Husägaren kan vägra upplåtelse till en bostadssökande men är skyldig att upplåta lägenheten till kommunen om den begär det. Sker upplåtelsen till kommunen, kan kommunen upplåta lägenheten i andra hand utan att något medgivande från husägaren behövs.

Lagförslaget innehåller också regler om villkoren för de upplåtelser som sker med stöd av lagen och om ersättning i vissa fall för utebliven hyra m. m.

Torsdagen den
13 mars 1980

*Bostadsanvisnings-
lag, m. m.*

I propositionen föreslås också ändringar i bl. a. 12 kap. jordabalken (hyreslagen) och i bostadsrättslagen (1971:479).

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1980.

Enligt lagen (1973:189) med särskilda hyresbestämmelser för vissa orter – den s. k. bristortlagen – är det förbjudet att utan tillstånd av hyresnämnden hyra ut bostadslägenheter för väsentligen annat ändamål. I propositionen föreslås att lagen snarast ändras så att lägenheter får tas i anspråk för utbyggnad av barnomsorgen utan att tillstånd behöver inhämtas från hyresnämnden.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:395 av Pär Granstedt m. fl. (c),

1978/79:396 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag om obligatorisk kommunal bostadsförmedling snarast borde föreläggas riksdagen (yrkandet 20),

1978/79:788 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkandena 4 och 5),

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:752 av Marianne Karlsson (c),

1979/80:1832 av Gunnar Oskarson m. fl. (m, c),

1979/80:1833 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkandet 11) och

1979/80:1839 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen i anledning av propositionen 1979/80:72 om bostadsanvisningslag, m. m., beslutade att i den föreslagna lagen göra de förändringar som föreslagits i motionen.

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag om obligatorisk kommunal bostadsförmedling snarast borde föreläggas riksdagen.

Utskottet hemställde

1. beträffande begäran om lagförslag m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:395 och 788 yrkandet 4,

2. beträffande alternativa förslag att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:752,

3. beträffande obligatorisk bostadsförmedling att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:396 yrkandet 20 och 1839 yrkandet 2,

4. beträffande bostadsanvisningslagen att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1832 och 1839, yrkandet 1 i motsvarande del, skulle anta regeringens förslag,

5. beträffande ändring i jordabalken att riksdagen med avslag på

motionen 1979/80:1839, yrkandet 1 i motsvarande del, skulle anta regeringens förslag,

6. beträffande lagförslagen i övrigt att riksdagen skulle anta regeringens förslag till

- a. lag om ändring i bostadsrättslagen (1971:479),
- b. lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,
- c. lag om ändring i lagen (1974:1082) om bostadsdomstol,
- d. lag om ändring i lagen (1973:189) med särskilda hyresbestämmelser för vissa orter,

7. beträffande bostadsförmedlingens roll att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:788 yrkandet 5 och 1979/80:1833 yrkandet 11.

TAGE ADOLFSSON (m):

Fru talman! Den bostadsanvisningslag som föreslås i civilutskottets betänkande nr 12 är ett ingrepp i enskilda människors frihet och förfoganderätt som inte är förenligt med hävdvunna rättsbegrepp. Fru talman, det är endast nödvändigheten att visa lojalitet mot den egna regeringen som avhåller mig från att yrka avslag på utskottets betänkande.

I detta anförande instämde Margareta Gard, Gullan Lindblad och Siri Häggmark (alla m).

TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! I anslutning till behandlingen av de motioner som väckts med anledning av regeringens förslag till bostadsanvisningslag är även några motioner som väcktes under fjolåret föremål för behandling i förevarande betänkande, bl. a. vpk-motionen 396 i den del som avser förslag om obligatorisk kommunal bostadsförmedling.

Vpk har både i fjolårsmotionen och i motionen till förslaget om bostadsanvisningslag ställt kravet om obligatorisk kommunal bostadsförmedling för alla nyproducerade och ledigblivna hyreslägenheter med skyldighet för fastighetsägare att ta emot anvisad hyresgäst samt en kommunal förmedling även av alla bostadsrätter och vid alla småhusförsäljningar.

Vpk anser som bekant att bostadspolitiken skall präglas av och utformas utifrån att bostaden är en social rättighet. Att alla människor skall ha tillgång till en tillräckligt stor, modernt utrustad bostad i en bra miljö och till rimliga kostnader är också vägledande för vpk:s bostadspolitik, det torde vara väl känt, liksom att vi menar att en riktpunkt för hyreskostnaden måste vara att alla lönarbetare skall kunna hyra en sådan bostad utan bostadsbidrag.

I kravet på att bostaden skall vara en social rättighet ligger också krav på en rättvis fördelning av bostäderna. Det förutsätter bl. a. en bostadsförmedling i samhällets regi. Bostadsförmedlingen skall vara obligatorisk i så måtto att alla lediga lägenheter skall lämnas dit och att fastighetsägarna skall vara skyldiga att ta emot den som bostadsförmedlingen anvisar. En sådan

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Bostadsanvisningslag, m. m.

Torsdagen den
13 mars 1980

*Bostadsanvisnings-
lag, m. m.*

förmedling är också nödvändig för att motverka att hyresrätten säljs på en svart marknad, liksom för att hindra spekulationshandeln med bostadslägenheter. Samtidigt måste dock hyresgästernas bytesrätt försvaras och förstärkas.

Herr talman! Det förslag till bostadsanvisningslag som vi nu har att ta ställning till innehåller vid första anblicken en rad vettiga åtgärder. Kommunen får rätt att bestämma om ett visst område skall användas för bostadsanvisning, vilket innebär att bostadsförmedlingen – om det finns någon – kan rekvirera lägenheten till bostadssökande. Fastighetsägarna måste anmäla alla lediga lägenheter till bostadsförmedlingen eller annat kommunalt organ. Ett skäl till att kommunen väljer ut ett visst område kan vara att man vill få en allsidig sammansättning på dem som bor där: exempelvis kan det då behövas fler barnfamiljer.

Fastighetsägarna blir skyldiga att ta emot de hyresgäster som bostadsförmedlingen anvisar men kan säga nej till enskild hyresgäst, och då kan kommunen hyra lägenheten åt den som fått nej. Lagförslaget gäller som bekant också bostadsrätter första gången de skall säljas eller upplåtas.

När det här förslaget presenterades på en presskonferens i juni månad förra året underströk bostadsminister Birgit Friggebo att man från regeringens sida definitivt sade nej till en obligatorisk bostadsförmedling, och motivet för detta var att den skulle bli alltför byråkratisk: svarthandeln skulle man ändå komma åt. Det sades att förslaget till bostadsanvisningslag var avsett att stärka hyresgästernas ställning på bostadsmarknaden, och det var nästan ingen måtta på hur bra förslaget var.

Frågan om kontrollen av lagens efterlevnad avfärdades i stort sett med att de som bodde i resp. hus förhoppningsvis skulle rapportera till bostadsförmedlingen, om ett byte var på gång. Det framgick redan tidigt att man från regeringens sida inte tänkte föreslå bestämmelser som kunde tvinga fastighetsägarna till ett riktigt samhällsansvar och att fastighetsägarna utan större risk kunde strunta i lagen. Förslaget erhöll i stort sett positiva och okritiska omdömen från massmedia, och man lyckades framställa den kommande bostadsanvisningslagen så positivt att man ordentligt skrämde upp de privata fastighetsägarna.

Inför det val vi hade i höstas utnyttjade Sveriges Fastighetsägareförbund det relativt ofarliga och lama förslaget i en väldig skrämselpropaganda. Man distribuerade en folder till hyresgästerna i privatägda hyreshus där man gjorde gällande att den kommunala anvisningsrätten medförde tvångsplacering av misskötsamma och störande hyresgäster i den fastighet hyresgästen bodde i. Man ställde frågan om de berörda var beredda att offra sin boendemiljö och framhöll rätten att avvisa hyresgäster man inte ville ha som en social rättighet!

Låt mig, herr talman, nu på en gång säga åt även om det enligt min och vpk:s och även många andras mening är ett mycket dåligt förslag till bostadsanvisningslag som föreligger, nu när det äntligen kommit ett sådant, så innebär det en liten förbättring i förhållande till vad som i dag råder. Det ger vissa möjligheter för kommuner med en progressiv kommunstyrelse att

åstadkomma en del förbättringar. Det har i den diskussion som förekommit efter det att förslaget offentliggjordes sagts från både borgerligt och socialdemokratiskt håll att förslaget har vissa brister och skönhetsfläckar. Om utskottsledamöterna i civilutskottet, eller några av dem, delar den uppfattningen vet jag inte – i varje fall har man inte gett uttryck för detta i form av några ändringsförslag.

Tillåt mig, mot bakgrund av vad som sagts från socialdemokratiskt håll i olika bostadsdebatter, inte minst i den senaste valrörelsen, uttrycka min stora förvåning över att socialdemokraterna i civilutskottet utan någon reservation har svält hela lagförslaget.

Det har i den mer interna diskussionen kring förslaget sagts att det krävdes mycken möda att få Gösta Bohman och kompani med på förslaget och att bostadsministern därför fick gå med på de olika försämringar som har skett på andra områden som rör bostadspolitiken. Det må vara hur som helst med det. Kvar står det faktum att socialdemokraterna godtagit ett uppenbarligen mycket dåligt förslag. Men jag har svårt att förstå vilka taktiska eller andra skäl som kan ha förestavat detta. För det kan väl inte vara så, att socialdemokraterna inte känner till det missnöje som finns mot skilda delar av detta lagförslag och som har tagit sig olika uttryck från hyresgästerna och bland olika politiskt och fackligt aktiva människor?

Vpk har ganska utförligt i motion 1839 kritiserat olika brister i förslaget till bostadsanvisningslag och ställt förslag om vilka ändringar som främst bör åstadkommas. Jag skall erinra om några av dem och kommentera dem ungefär i den ordning de behandlas i utskottsbetänkandet.

Vårt förslag om att antingen lagen generellt bör gälla för alla kommuner, med möjlighet att göra undantag, eller att lagens system bör behållas men hyresgästorganisation ges initiativrätt på ungefär samma sätt som då beslutet skall fattas om tillämpning av bostadssaneringslagens 2 och 2 a §§ avstyrks av utskottet, då det enligt utskottet får ses som ett steg mot en obligatorisk bostadsförmedling. Utskottet har alldeles rätt. Vi ser förslaget som ett steg på vägen mot större rättvisa i boendet, och vi ser det faktiskt som ett bättre alternativ än regeringens förslag, där det handlar om politiska bedömningar från resp. kommunala majoriteter om vad som behövs för bostadsförsörjningen inom en kommun.

Beträffande frågan om vilken kommunal instans som skall fatta beslut om bostadsanvisningsområde sägs från utskottet att några invändningar inte rests i motioner. Låt mig i all blygsamhet få invända att vi faktiskt har gjort det i vpk-motionen 1839 då vi säger:

”Systemet med att en kommun (kommunstyrelse) skall kunna besluta om lagen skall tillämpas eller ej är enligt vår mening dåligt och leder till olikheter mellan skilda kommuner. En del kommuner – främst då med borgerlig majoritet i kommunstyrelsen – kommer troligen inte att ha något intresse av att tillämpa lagen. Även om det utifrån synpunkter som anförts i propositionen, som motiv för en tillämpning, och från hyresgästsynpunkt skulle vara befogat, måste man befara att en del kommuner inte kommer att använda sig av bostadsanvisningslagen.

Beslutanderätten om bostadsanvisningsområde bör därför ligga hos något regionalt organ – lämpligen länsstyrelsen.”

Utskottet har avvisat vpk-förslaget att kommunens beslut om att ett hus skall vara bostadsanvisningsområde skall gälla utan delgivning mot ny ägare av huset. Men utskottet förutsätter att erfarenheterna av lagförslaget följs upp för att på dessa skall kunna grundas eventuella fortsatta överväganden. Erfarenheterna från den privata hyresmarknaden har visat att det finns starka motiv att redan nu anta vpk-förslaget i denna del.

De s. k. ersättningsreglerna har vi också kritiserat, när det gäller den utformning de har fått, och vi menar att husägaren i vissa situationer inte skall kunna få ersättning. Ett bibehållande av 10 § med dess skadeståndsregler kan egentligen bara motiveras om man menar att den bostadslöse hyresgästen medvetet skulle förhålla en inflyttning i anvisad bostad.

Propositionsförslagets innehåll om påföljder i vissa fall är enligt vår mening alltför snällt mot fastighetsägarna, och vi har föreslagit skärpningar, som framgår av vår motion och av utskottsbetänkandet. Utskottet har emellertid även på denna punkt avvisat våra förslag, bl. a. förslaget om att husägare, som trots allt döms till böter för att han inte följt lagen om anmälan om uthyrning av ledig lägenhet, skall vara skyldig att friställa lägenhet som upplåtits i strid med förbudet. Utskottets motiv för att avstyrka vårt förslag om skyldighet att friställa sådan lägenhet är att en sådan ordning kan tyngst drabba en hyresgäst i god tro. Men nog borde det väl vara självklart att sådan hyresgäst skall hållas skadeslös och att husägaren skall stå för kostnaderna.

Jag har inte, herr talman, gått igenom och i detalj redovisat våra förslag till ändringar i fråga om bostadsanvisningslagen, dels då jag utgår från att i varje fall utskottsledamöterna har läst motionen, dels på grund av att utskottet har redovisat och kommenterat de flesta förslagen – tyvärr dock inte alla. De anmärkningar vi riktat mot förslaget och de ändrings- eller tilläggsförslag vi framfört har det gemensamt, att de syftar till att stärka hyresgästernas ställning och föra förslaget i riktning mot en obligatorisk bostadsförmedling – tvärtemot regeringens och bostadsministerns uttryckliga uttalande att lagen inte får tas som ett medel för att införa en obligatorisk bostadsförmedling. Vi skiljer oss alltså våldsamt åt när det gäller sättet att betrakta hur förmedlingen av bostäder till bostadsbehövande människor skall ske. Och jag är inte förvånad över det då det gäller den borgerliga regeringen. Men jag vill än en gång återkomma till att jag är förvånad över att socialdemokraterna inte funnit skäl att på någon punkt resa invändningar eller reservera sig mot detta förslag.

Herr talman! Av formella skäl kan mitt yrkande om bifall till vpk-motionen 1839 i dess helhet inte tas upp till avgörande, och jag får därför med hänvisning till det särskilda yrkande som utdelats yrka:

att riksdagen med anledning av motion 1979/80:1839 yrkande 1 och med avslag på motion 1979/80:1832 hos regeringen begär förslag till ändringar i bostadsanvisningslagen m. m. i enlighet med vad som anförs i förstnämnda motion.

I övrigt yrkar jag bifall till motion 1978/79:396 punkt 20 och motion 1839 punkt 2 angående obligatorisk kommunal bostadsförmedling.

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Bostadsanvisningslag, m. m.

KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Ett enigt civilutskott står bakom regeringens förslag till bostadsanvisningslag. Det som kunde ha varit en kontroversiell fråga har fått en sådan utformning att vi nu har ett förslag till en lag som är avsedd att vara ett hjälpmedel för kommunerna. Dessa skall genom förmedling av lediga bostadslägenheter skapa ökade förutsättningar för en allsidig befolkningsammansättning.

Under den tid som förflutit sedan boendeutredningarna lagt fram sina förslag och remissmaterialet samlats fram till att förslaget nu skall godkännas av riksdagen har man arbetat på att stärka den bostadssökandes möjligheter, samtidigt som man lagt ner arbete på att inte träda husägarens rätt för när. Lagrådet har granskat denna sida av lagen ingående och funnit den juridiskt oantastlig.

Vi löser inte alla problem för de svaga grupperna på bostadsmarknaden med detta förslag, men det ger kommunerna möjlighet att dämpa effekterna av boendesegregationen. Kampen mot segregerat boende måste föras på flera fronter liksom ansträngningarna att klara de svaga gruppernas situation.

Det finns enligt utskottets mening ingen anledning att överväga generell och obligatorisk bostadsförmedling. Man skapar inte fler lägenheter med sådana åtgärder, utan man får i stället en ökad byråkrati och tröghet på bostadsmarknaden.

I debatten om lagen för man fram att det i stället skall kunna träffas frivilliga överenskommelser mellan kommunerna och olika fastighetsägarkategorier. Möjlighet till detta har funnits, men inte utnyttjats i någon större utsträckning. Möjligheten står fortfarande till buds. Den innebär en enklare väg att gå och kommer förhoppningsvis att utnyttjas.

Alla måste ta sitt ansvar, och vi får genom en bostadsanvisningslag en utväg och ett stöd för kommunerna när andra vägar inte är framkomliga.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till civilutskottets hemställan.

STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Det aktuella införandet av en bostadsanvisningslag kräver ändringar av fem redan gällande lagar: jordabalken, bostadsrättslagen, lagen om arrendenämnder och hyresnämnder, lagen om bostadsdomstol samt lagen med särskilda hyresbestämmelser för vissa orter.

Kraven på ändring av lagstiftningen är som synes omfattande. Innebörden härav måste vara att ett sådant arbete tar man endast på sig i avsikt att skapa utrymme för en ny lag av stor betydelse.

Enligt proposition 1979/80:72 avses med bostadsanvisningslagen att skapa

Torsdagen den
13 mars 1980

*Bostadsanvisnings-
lag, m. m.*

ökade förutsättningar för kommunerna att med planerings- och fördelnings-åtgärder åstadkomma "en allsidig befolkningssammansättning i kommunernas bostadsområden". Vad ligger då bakom denna motivering?

Med hänvisning till tankegångar framförda av boendeutredningen och bostadsfinansieringsutredningen i slutbetänkandet Bostadsförsörjning och bostadsbidrag (SOU 1975:51) framhålls behovet av en ny lagstiftning för att kunna motverka uppkomsten av segregerade bostadsområden. Uppkomsten av dylika betonas vara orsakade av resurssvaga hushåll, som inte haft någon frihet vid bostadsvalet. Ur samhällelig synpunkt, hävdas det, är det angeläget att människor i olika yrken och inkomstgrupper skall kunna bo i samma bostadsområde.

Några principiella invändningar, herr talman, kan knappast resas mot detta grundtänkande. Vid betraktande av det praktiska skeendet ges dock anledning till vissa reflexioner. Erfarenhetsmässigt har man ute i kommunerna upplevt hur ett nytt bostadsområde präglats av en viss form av segregation i den första inflyttningspopulationen. Som regel brukar emellertid denna bild förändras efter ett antal år på grund av en för nya bostadsområden påtagligt större rörlighet hos bostadskonsumenter. Detta vidimeras ej minst av sociala centralnämnder, som i utbetalningen av socialbidrag har möjlighet att direkt avläsa en sådan utveckling.

Till den allmänna motiveringen för bostadsanvisningslagen hör synpunkten att resurssvaga hushåll inte har haft någon frihet vid bostadsvalet. Ökar denna frihet om de genom ett kommunalt organ blir hänvisade till en viss bestämd bostad? Svaret är nej.

Hur långt skall kravet drivas på att i ett och samma bostadsområde skall bo människor av olika yrken och i olika inkomstgrupper? Skall kommunen fördela lägenheter efter någon politiskt fastställd kvoteringslista, en lista som anger att inom ett givet bostadsområde skall bo så och så många inom den och den åldersgruppen, i det och det inkomstskiktet, med det och det antalet barn i de och de åldrarna, representerande de och de yrkesgrupperna osv.? Segregationen är ett mångfasetterat begrepp, dess spontana yttringar kan från samhällelig synpunkt ha såväl positiva som negativa återverkningar. Att motverka de negativa är en angelägen samhällelig uppgift, och därför förväntar man sig att bostadsanvisningslagen, som anges ha just ovan påtalade uppgift, skall ge klara anvisningar om gränsdragningsproblem och tillämpningsnormer. Sådana saknas emellertid helt. Ett säkert konstaterande kan emellertid göras: lagen öppnar ingen väg till ökad frihet att välja sin bostad. Den uttrycker i stället den socialistiska ideologins uppfattning att staten eller samhället vet bättre än individen vad som gagnar denne bäst.

I den allmänna motiveringen till lagen understryks återkommande i propositionen att det särskilt i de större kommunerna är svårt att skaffa bostäder åt vissa bostadssökande. Dessa är sådana som saknar förvärvsarbete, som ådragit sig betalningsanmärkningar, som har sociala problem eller som tillhör vissa invandrargrupper. Med den tyngdpunkt som i propositionen lagts till denna typ av bostadssökande står det klart, herr talman, att det är problemen med angivna typ av bostadskonsumenter som är den yttersta

orsaken till bostadsanvisningslagens tillkomst. För att hindra en koncentration av s. k. boendeasociala, främst till nyproducerade lägenheter, skall samhället få möjlighet att sprida dem ut i det äldre bostadsbeståndet. Detta präglas som regel av en varierande ålders-, yrkes- och inkomstsammansättning men med ett gemensamt: trivsel på grund av ett enhetligt boendesocialt mönster. I en sådan homogen miljö blir återverkningarna förödande, om ett boendeasocialt element förs in. Trivseln är borta – boendemiljön förstörd.

De beskrivna konsekvenserna ger anledning till jämförelse med de stora ansträngningar som i dag läggs ned på att åstadkomma en god arbetsmiljö. Arbetstagarna har här stora möjligheter, bl. a. genom yrkesinspektionen och MBL, att påverka utvecklingen mot en ständig förbättring av miljön på arbetsplatsen. Samma möjligheter beträffande boendemiljön ger ej bostadsanvisningslagen åt berörda bostadskonsumenter. De får acceptera förhållandena sådana de blir och får därtill det ofrivilliga ansvaret, förvisso i lagen ej klart uttalat, att söka hjälpa boendeasociala till anpassning i en socialt fungerande gemenskap, i sanning en tung uppgift för dem som efter en hård och stressig arbetsdag kommer hem för att söka en välbehövlig och nödvändig vila.

Med den allmänna motivering som anförts som skäl för lagens tillkomst kan en analys därav inte ge någon annan slutsats än att bostadsanvisningslagen har uppgifter av djupare liggande natur. Den ger inte ökat utrymme för friheten att välja bostad; den friheten har berövats bostadskonsumenterna genom en mångårig och misslyckad socialdemokratisk bostadspolitik. De värsta avarterna av denna politik har bostadsanpassningslagens beska medicin som uppgift att bota.

De boendeasociala störningarna har mindre sina orsaker i den fysiska boendemiljön än i vårt samhälles allmänsociala struktur. Kärnan i detta problemkomplex, ej heller lösningen därav, finner man inte i bostadsanvisningslagen. Den blir endast ett illa fungerande substitut för de åtgärder på det sociala planet som vi måste finna för att lösa problematiken i hela dess vidd.

Lagen föreskriver att ansvaret för dess tillämpning skall åvila kommunstyrelsen. Denna har alltså att utse bostadsanvisningsområden. Detta är en bostadspolitisk viljeyttring och borde som sådan vara direkt hopkopplad med den av kommunfullmäktige i bostadsförsörjningsprogrammet uppställda målsättningen. Det hade därför varit mera i kommunallagens anda om kompetensen att fatta beslut om bostadsanvisningslagens tillämpning hade ålagts kommunfullmäktige. Åsikter i denna riktning har även framförts av vissa remissinstanser.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag framhålla följande ytterligare brister som bostadsanvisningslagen bär inom sig.

Den innebär påtagliga ingrepp i såväl äganderätten som avtalsfriheten. Med lagen tas ytterligare ett steg in på funktionssocialiseringens område.

Den lägger ytterligare en uppgift på den offentliga sektorn, en sektor vars ökningstakt måste minskas av samhällsekonomiska skäl.

Torsdagen den
13 mars 1980

*Bostadsanvisnings-
lag, m. m.*

Den ger ökat tryck åt kravet på fler kommunalt anställda tjänstemän.
Den bidrar till ökad byråkrati och övervakning.

Till bostadsanvisningslagens förtjänster hör att den ger kommunerna frihet att välja om de vill använda sig av den eller ej. Jag vill uttrycka den förhoppningen, herr talman, att kommunerna kommer att visa största återhållsamhet med att använda sig av lagen.

Bostadsanvisningslagen är en onödig lag och därtill en lag som har föga gemensamt med den moderata ideologi jag bekänner mig till. Detta till trots ställer jag mig solidariskt bakom regeringens proposition av skäl förbundna med nödvändigheten att välja mellan prioriteringar av skilda digniteter. För framtiden kvarstår dock möjligheten att en majoritet av denna kammars ledamöter finner lagens praktiska användbarhet obefintlig och därmed kommer att avskaffa den.

TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag känner mig faktiskt kallad att gå upp i talarstolen efter Sten Sture Patersons inlägg.

Det var skrämmande – skrämmande i sin människosyn. Det gav ett i och för sig utmärkt och ärligt besked om moderaternas syn på bostadspolitiken, på de utslagna människorna och deras problem.

I klartext sade Sten Sture Paterson ungefär att människor som har det svårt i samhället, som blir utslagna och utstampade i det hårda samhälle vi lever i, de skall egentligen inte vara berättigade att ha en bra bostad, att bo tillsammans med andra människor i en god miljö, som kan underlätta för dem att komma till rätta och anpassa sig i samhällslivet.

Jag känner förakt för det synsätt som här kommer fram, för det som Sten Sture Paterson gett uttryck för. Och jag vill faktiskt, herr talman, från de övriga partiernas sida och från bostadsministerns sida efterlysa ett ställningstagande till det dravel som Sten Sture Paterson här har kommit med.

STEN STURE PATERSON (m) replik:

Herr talman! Tore Claeson uppfattade mitt inlägg som skrämmande. I och för sig tar jag det som något positivt, eftersom Tore Claeson bekänner sig till en ideologi som ter sig synnerligen skrämmande för mig och för majoriteten av svenska folket. Företrädarna för denna ideologi använder sig av en debatteknik som går ut på att föra fram den egna ideologin, oberoende av vad som sägs av en annan talare. Givetvis tar man i det här fallet upp de svaga och de utslagna. Bakom det som jag anförde låg mycket djupare tankegångar – en omsorg om de utslagna och de svaga i samhället, en önskan att vi skall kunna söka oss fram till en bättre teknik för att komma till rätta med deras svårigheter än vad den här debatterade lagen kan erbjuda.

TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Det handlar här inte om en bättre eller en sämre teknik – det handlar om människor som befinner sig längst nere på samhällsstegen, som har det svårast i samhället och som behöver vårt stöd. Det som Sten Sture

Paterson nu sade har egentligen ytterligare bekräftat sanningen i vad jag sade i mitt förra inlägg och bestyrker bara att han för sin del och förmodligen också det parti som han representerar här i kammaren har mycket litet till övers för de människor som det handlar om. Deras problem skall man tydligen lösa på något slags teknisk väg.

Än en gång, herr talman: Jag vore tacksam om bostadsministern hade någonting att säga om Sten Sture Patersons inlägg, och jag hoppas verkligen att hon tar avstånd från vad han har givit uttryck för.

STEN STURE PATERSON (m) replik:

Herr talman! Tore Claesons inlägg visar klart att han förespråkar ett helt annat samhällssystem än det jag vill att vi skall bygga vidare på och förbättra. Det tvång som Tore Claeson har talat för i bostadspolitiken vill jag ersätta med individuell frihet, valfrihet för människan även i fråga om boendemiljön.

Vi kan aldrig förena två så vitt skilda samhällssyner som den Tore Claeson företräder och i vilken ingår tvång och den jag företräder, i vilken ingår frihet.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag inte gick upp i en replik på Sten Sture Patersons inlägg, men jag måste erkänna att vad han sade om den här föreslagna lagstiftningen gjorde mig ganska mållös.

Det talas om tvång och frihet. För mig innebär friheten att vi skall ha en frihet för alla, inte bara för några. Det är trots allt så att vissa människor är utestängda från att få bostäder i vissa områden, i kommuner spridda över hela vårt land. Vad vi nu skapar är en möjlighet för de kommuner som har sådana här problem att stödja de människor som Sten Sture Paterson vill kalla bostadsasociala. Han menar att man mycket kraftfullt måste bygga upp den offentliga sektorn för att kunna klara det här. I och för sig är jag inte främmande för att använda den offentliga sektorn för att stärka friheten för individerna, men nu är det ju så att många av de människor som vill söka sig bostäder i en del områden är helt utestängda från att få bostäder där. Det är en väldig byråkrati för de människorna att behöva uppsöka först den ena hyresvärden, sedan den andra hyresvärden, den tredje hyresvärden, den fjärde hyresvärden osv. och ständigt få nej. Vad är det för slags byråkrati för de enskilda människorna? Nu ger vi kommunerna ett instrument för att skapa sig möjligheter att ge bättre service även till sådana människor som nu är utestängda från valfriheten i vårt samhälle.

Sten Sture Paterson talade också om trivseln, om boendemiljön och om hur den kan bli förstörd för vissa människor. Har Sten Sture Paterson besökt en del av våra bostadsområden som i dag saknar all trivsel och som saknar väldigt mycket av den goda bostadsmiljö som vi vill ha i våra bostadsområden? Den frånvaron av trivsel och social miljö beror inte bara på att det är en viss ägare till lägenheterna i de bostadsområdena och att de lägenheterna råkar vara byggda vid en viss tidpunkt, utan den beror på att vi där av olika

Torsdagen den
13 mars 1980

*Bostadsanvisnings-
lag, m. m.*

orsaker har fått en anhopning av människor som är svaga i samhället. Den här anhopningen av människor med svagheter skapar i sig problem, och det är dem vi måste hjälpa till att försöka få bort.

Jag vet inte om jag missförstod Sten Sture Paterson, men han gjorde en uppräknig av olika grupper av människor som vi hade exemplifierat med i förarbetena till lagstiftningen. Han räknade upp invandrare, människor som var utan arbete, människor som hade fått betalningsanmärkningar emot sig osv. Och sedan drog han – om jag förstod honom rätt – slutsatsen att de grupperna skulle vara de s. k. bostadsasociala grupperna. Herr talman! Jag vill inte göra någon distinktion eller försöka analysera vad Sten Sture Paterson kunde mena med det inlägget.

Sten Sture Paterson huser förhoppningen att den här lagstiftningen skulle bli onödig så småningom. Jag vill säga att det går att göra den onödig redan samtidigt som vi fattar beslut om den! Om de fastighetsägare som vägrar att ta ett bostadssocialt ansvar går in för uppgörelser och träffar överenskommelser med kommunerna om att ställa upp på de bostadssociala målen och ta emot också människor som är invandrare, som saknar arbete, som haft betalningsanmärkningar mot sig, som har flera barn osv., så gör man lagstiftningen onödig redan innan den har trätt i kraft. Och det är min förhoppning att det på många ställen skall bli så, att man får sådana frivilliga överenskommelser mellan kommunerna och fastighetsägarna. Men det har varit nödvändigt att ge kommunerna ett extra förhandlingskort gentemot fastighetsägarna, därför att fastighetsägarna nu under de fyra år som det här utredningsförslaget legat på regeringens bord har haft möjligheter att träffa sådana frivilliga överenskommelser. De har också lovat att göra det, men vi har hittills inte sett något som helst resultat av detta.

STEN STURE PATERSON (m) replik:

Herr talman! Mitt inlägg var helt uppbyggt på vad som i propositionen sägs om grunden för bostadsanvisningslagens tillkomst. Det skulle ha varit intressant om bostadsministern hade hållit sig till det material som lagen har byggts upp på och argumenterat omkring det och inte utvidgat debatten till någon form av allmänbostadspolitisk debatt.

Jag vill bara konstatera det anmärkningsvärda i att bostadsministern känner sig tvingad att gå in i debatten på grund av uppmaning från vpk.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Jag begärde faktiskt ordet redan innan jag blivit uppmanad av Tore Claesson.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag skall ge några förklaringar till varför socialdemokraterna i civilutskottet har ställt sig bakom det enhälliga betänkandet.

För det första tror vi att det är en väldig styrka att den nya anvisningslagen går ut i landet med en så bred anslutning som möjligt från de politiska partierna.

För det andra tror vi att det är väldigt viktigt att kommunerna tar till vara den möjlighet som nu finns att åstadkomma en allsidig sammansättning av bostadsområdena och med bostadsanvisningslagen som medel motverkar den pågående segregationen.

För det tredje har vi inte för ett ögonblick trott att dagens lagförslag är en slutprodukt. Efter hand kommer bristerna att visa sig, och från socialdemokratisk sida kommer vi att ägna lagens vidare öden en hög prioritet.

Jag vill för det fjärde säga att det i bostadsanvisningslagen i vid mening finns en social grundsyn, som jag tycker att det är angeläget att vi försöker slå vakt om i Sveriges riksdag.

Får jag så också, herr talman, säga några ord till herr Paterson. Det var en fläkt av flydda dagar över hans anförande. Tore Claesson betecknade det som skrämmande, vilket glädde herr Paterson som tyckte att det var positivt att få detta omdöme. Jag tycker att det är väldigt tråkigt att vi i 1980-talets Sverige har en ledamot av Sveriges riksdag som tror att nationen består av två slags människor, ett slags som är präktiga och hederliga och som vi skall slå vakt om och ett annat slags som vi skall hålla utanför den gemenskap som samhället har till uppgift att ge alla grupper i samhället.

Vidare säger herr Paterson i sitt inlägg att bostadsanvisningslagen har kommit till på grund av den misslyckade socialdemokratiska bostadspolitiken och att bostadsanvisningslagen är tillkommen för att råda bot på detta misslyckande. Det är ett grymt vilseledande förtal av bostadsanvisningslagen. Det är inte särskilt väl genomtänkt, och det har kanske inte heller varit avsikten. Men så säger herr Paterson slutligen att detta passar illa med den politiska ideologi som han som moderat är anhängare av. Då vill jag bara ställa en fråga i detta sammanhang. Vad är det för ideologi som herr Paterson med ledning av resonemanget här i dag om bostadsanvisningslagen bekänner sig till? Jag tror att det är ganska många här som har helt andra beteckningar för den ideologi herr Paterson företräder i sitt politiska tal – och som inte anser att den hör hemma inom moderata samlingspartiet.

Jag är litet skakad av Sten Sture Patersons resonemang av den enkla anledningen att vi är många här som har använt hela vårt politiska liv för att skapa en sammanhållen nation, där vi hjälper varandra socialt och där olika grupper i samhället arbetar gemensamt. Hade argumenten varit rimliga, så skulle vi inte ha ägnat vår uppmärksamhet åt detta. Jag instämmer till alla delar i det anförande som bostadsministern har hållit, och jag hoppas att det är sista gången vi får höra ett resonemang, så socialt nedklassande som det herr Paterson har presterat här i kväll.

KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! När utskottet har behandlat bostadsanvisningslagen har vi haft ambitionen att hjälpa till att lösa problem för de svaga grupperna. Det tror jag att alla här i kammaren också har som sin ambition. Benämningen "bostadsasocial" är helt förskräcklig och ovärdig. Herr Paterson! Vi har alla ett ansvar. Det herr Paterson talar för är frihet för de redan fria. Föreningen av frihet och rättvisa är ett folkpartikrav, och jag hoppas att det omfattas av

alla här i kammaren. Jag hoppas också att herr Paterson är den enda representanten för moderaterna med den uppfattning som han här har givit uttryck åt.

STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! De uttryck som här har kritiserats är hämtade direkt från underlagshandlingar och grunder till bostadsanvisningslagen. En analys har gjorts av denna lag och ger de logiska slutsatser som jag har lagt fram. Jag har inte gått in på andra områden, framför allt inte de sociala problem som en hel del av våra bostadsområden – i synnerhet nya – är behäftade med. Där finns stora problem. Det är inte dem jag har tagit upp. Jag har enbart kritiserat och analyserat vad som står i bostadsanvisningslagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna 396 och 1839 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkande 12 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna 396 och 1839 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 267

Nej – 14

Mom. 4 och 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Tore Claeson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkande 12 mom. 4 och 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit det av Tore Claeson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 266
Nej - 14

Mom. 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 4 Föredrogs justitieutskottets betänkande 1979/80:23 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till justitiedepartementet m. m. jämte motion.

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem

Regeringen hade i propositionen 1979/80:100 bil. 5 (justitiedepartementet) under punkten A 3 (s. 19 och 20) föreslagit riksdagen att till Kommittéer m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett reservationsanslag av 19 500 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1979/80:272 av Kerstin Anér (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade anhålla att regeringen skulle utarbeta nya direktiv eller riktlinjer för verksamheten inom samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem (SARI), varvid integritetsaspekten särskilt beaktades, samt skapa ett parlamentariskt inflytande över SARI i lämplig form.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till regeringens förslag till Kommittéer m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 19 500 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande direktiv för samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem skulle avslå motionen 1979/80:272 i denna del (yrkandet 1),
3. att riksdagen beträffande parlamentariskt inflytande över samarbets-

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

*Samarbetsorganet
för rättsväsendets
informationssystem*

Torsdagen den
13 mars 1980

*Samarbetsorganet
för rättsväsendets
informationssystem*

organet för rättsväsendets informationssystem skulle avslå motionen 1979/80:272 i denna del (yrkandet 2).

Reservation hade avgivits *beträffande parlamentariskt inflytande över SARI* av Hans Petersson i Röstänga (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:272 i denna del (yrkandet 2) beslutade anhålla att regeringen skulle vidta åtgärder för att tillskapa ett parlamentariskt inflytande över samarbetsorganet.

KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Punkt 2 i justitieutskottets betänkande nr 23 rör en motion som jag har skrivit och som syftar till bättre lekmannainsyn i något som kallas för SARI, samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem. Utskottet avstyrker motionen, och mot det har Hans Petersson i Röstänga reserverat sig. Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Vad det här handlar om är att stora och viktiga rättsliga datasystem inte längre får förberedas och byggas upp utan ordentlig insyn från allmänheten, här representerad av sina riksdagsmän.

SARI har arbetat i tio år. Under den tiden har mycket hänt på dataområdet. Framför allt har människornas oro för missbruk av datamakten ökat och visar ingen tendens att försvinna, trots att den svenska datalagen är den kraftigaste i världen. Och det beror på att människor med rätta är oroliga inför en informationsmakt som de inte kan genomskåda.

SARI skall nu arbeta fram tre olika grupper av system för informationsutbyte mellan rättsväsendets olika organ. De data som hanteras här är alltså i stor utsträckning utomordentligt känsliga från integritetssynpunkt.

Riksdagsmän har en mångårig erfarenhet av att ställas inför fullbordat faktum när det gäller datasystem, alltså komma in på ett stadium där det är omöjligt för oss att skaffa oss ordentlig överblick över systemens funktions sätt – av ren tidsnöd och brist på sakkunnig hjälp. Det är alltså ytterst svårt att komma med några grundade invändningar.

I propositionen 121 i fjol om dataanvändningen i statsförvaltningen understryks det här och påpekas att det av den anledningen är angeläget att användare och andra som berörs av ADB-systemen skall få bättre möjligheter till insyn och inflytande. Likaså hör allmänhetens insyn i hur ADB används i statsförvaltningen förbättras. Detta är exakt vad jag har velat åstadkomma med min motion.

Jag skall bara ta ett konkret exempel på vad det är för slags problem det kan vara fråga om och varför parlamentarisk medverkan behövs.

En del av SARI kallas RÄTTSDATA. Där har man samlat rättsfall från olika domstolar, bl. a. arbetsdomstolen. De registren skall kunna utnyttjas av olika myndigheter, organisationer och enskilda, t. ex. advokater, för att de lätt och enkelt skall kunna få fram de data om rättsfall som de behöver i sitt arbete. Ungefär 100 sådana terminaler är anslutna till RÄTTSDATA i dag, och det kan bli flera under våren.

Nu är det två saker här som det kan bli diskussion om – säkert flera men jag skall bara nämna två.

Det ena är prissättningen på RÄTTSDATA:s tjänster – hur mycket skall man betala? Efter vilka principer skall man sätta priserna? De kan bli för höga – då är det somliga som blir uteslutna och inte kan anlita tjänsterna. De kan bli för låga – då kan det gå illa med statens affärer. Det är väsentligt att det här inte bara är administrationens intressen som tillgodoses utan också användarnas och utomstående.

Det andra är vem som skall ha rätt att över huvud taget nyttja dessa tjänster. Jag skall ta ett konkret exempel, inte för att vi skall diskutera det här i kammaren utan bara för att visa vad det är fråga om. Det hände nyligen att ett företag som heter LO-Data, som företräder LO:s rättsliga intressen, bad att få använda RÄTTSDATA, ansluta sig till det med en terminal, för att snabbt kunna få tag i arbetsdomstolens utslag. Man blev vägrad detta – enligt de uppgifter jag har fått, utan att det angavs några skäl. Man förstod inte riktigt hur man skulle bära sig åt för att komma in och bli ansluten. Nu skall vi naturligtvis inte diskutera just den saken. Men jag har velat visa vilken typ av bedömningar som de ansvariga för RÄTTSDATA får göra och därmed visa att det ingalunda är obehövt med insyn från parlamentariker.

Jag anser det, herr talman, otänkbart att vi i den svenska förvaltningen på 1980-talet skall kunna fortsätta med att planera och bygga upp datasystem såsom vi hittills alltför ofta gjort, dvs. med enbart administrativa synpunkter. Lekmännen måste få vara med från början med sina synpunkter och ha möjlighet att göra sig hörda. Den datadelegation som riksdagen har begärt och som enligt uppgift snart skall börja arbeta är ett exempel på just dessa krav.

Jag noterar i utskottets skrivning att frågan om en utvidgning av representationen i SARI övervägs inom regeringskansliet, men det är riksdagen obetaget att trots detta uttala sin mening om nyttan av en sådan representation.

Jag yrkar därför bifall till reservationen av Hans Petersson i Röstånga.

LISA MATTSON (s):

Herr talman! På goda grunder, som jag vid denna sena timme inte närmare tänker gå in på, har samtliga inom justitieutskottet så när som på en folkpartist ställt sig avvisande till den motion som Kerstin Anér har väckt.

Jag ber att få yrka bifall till justitieutskottets hemställan i dess betänkande 1979/80:23.

Det räcker mycket väl, fru Anér, att hänvisa till att de tre huvudgrupper som ingår i rättsväsendets informationssystem, BROTTSSRI, PLANRI och RÄTTSDATA, är helt åtskilda från varandra. Det är inte möjligt att från en terminal som är ansluten till ett annat system komma in i t. ex. dataregistret i BROTTSSRI.

Det förhåller sig också så, att SARI icke fattar några som helst formella beslut som binder de myndigheter som ingår i systemet – varje myndighet

bestämmer själv om systemets utformning. Utskottsmajoriteten menar – liksom regeringen hittills – att där har man den insynen och det lekmanna-inflytandet, som utövas av de ledamöter som finns i de olika verk som medverkar i RI-projektet och som fattar de slutgiltiga besluten. Det finns för dagen ingen anledning till annat än att bifalla justitieutskottets hemställan.

Det är att notera att inom SARI pågår ett arbete med syfte bl. a. att vissa av databaserna inom RÄTTSDATA via terminalanslutningar till DAFA skall göras tillgängliga för utomstående intressenter, såväl myndigheter som enskilda. Är det så att detta kommer att genomföras, blir det onekligen så att SARI i framtiden – jag betonar *i framtiden* – får en väsentligt annorlunda inriktning. Man har från regeringens sida givit bl. a. datainspektionen i uppdrag att granska detta, och datainspektionen har uttalat sig om förslaget och förespråkat ett övervägande av de fördelar som kan vinnas om SARI ges en parlamentarisk sammansättning – detta med tanke på den förändring som eventuellt kommer att äga rum. För dagen finner vi att det lekmannainflytande som är nödvändigt finns inom styrelserna för de verk som är inbegripna i SARI-projektet.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till justitieutskottets hemställan.

KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Jag är givetvis glad att det inte anses självklart att lekmännen för all framtid skall behöva nöja sig med det väldigt formella och skenbara inflytande som de faktiskt har här. Jag vill understryka att det är en självklarhet i datadebatten nu för tiden att det inte räcker för dem som skall ha medinflytande, vare sig det är fråga om anställda eller om beslutsfattare, att de kommer in på ett så sent stadium i beslutsprocessen att de bara presenteras ett färdigt material att säga ja eller nej till. En ergonom på FOA har sagt: Ett datasystem börjar och slutar alltid med värderingar, och de måste komma in både i början och slutet av processen.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman, men jag hoppas att det i framtiden kommer att bli större möjligheter att verkligen få igenom det.

Överläggningen var härmed avslutad.

M o m . 1 o c h 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Hans Petersson i Röstånga, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kerstin Anér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkande 23 punkt 2 mom. 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hans Petersson i Röstånga.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kerstin Anér begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 234
Nej – 33
Avstår – 13

Punkt 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1979/80:24 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till polisväsendet jämte motioner

1979/80:26 med anledning av propositionen 1979/80:66 med förslag till lag om ändring i brottsbalken (häleri m. m.) jämte motion

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Vissa arrenderättsliga frågor

Föredrogs lagutskottets betänkande 1979/80:20 med anledning av motioner om vissa arrenderättsliga frågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1979/80:221 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till lagstiftning som innebar att arrendator, som brukade jordbruksföretag som var aktuellt för försäljning, skulle ha förtursrätt till förvärv, om lantbruksnämnd inte fann honom uppenbart olämplig, och

1979/80:1615 av Jörn Svensson m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade införa rätt till friköp av tomtmark för bostadshus på ofri grund och anta av motionärerna framlagt förslag till lag därom.

Utskottet hemställde

1. beträffande förtursrätt för jordbruksarrendator att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:221,

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Vissa arrenderättsliga frågor

Torsdagen den
13 mars 1980

*Vissa arrenderätts-
liga frågor*

2. beträffande friköpsrätt för bostadsarrendator att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1615.

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Vid denna sena timme vill jag säga från början att jag inte tänkt använda anmäld talartid, 10 minuter, utan endast ungefär hälften.

Motionen 221 som behandlas i nu förevarande betänkande från lagutskottet utgör ett delyrkande som på grund av utskottens ärendefördelning fallit under lagutskottets behandling. Yrkandet har flyttats över till lagutskottet från motionen 220 som till övriga delar behandlas i jordbruksutskottet.

Det yrkande varom det här är fråga vill ge arrendatorer förtursrätt som köpare till av dem arrenderade fastigheter om dessa blir aktuella för försäljning. Som det nu är finns företrädesrätt bara för vissa släktförvärv och vid överlåtelse genom testamentariskt förordnande. Till detta vill motionärerna från vpk nu också foga arrendator på till försäljning aktuell fastighet. Det innebär inte att vi vill minska vidden av lantbruksnämndernas lämplighetsprövning. Denna prövning vill vi behålla och utvidga till att i princip gälla alla förvärv, således också släktförvärv och förvärv genom testamente. Skall arrendatorn ha företräde så skall han eller hon också ha bedömts som lämplig.

Vi tror att det för arrendatorerna är viktigt att de kan bruka den arrenderade jorden med största möjliga trygghet inför framtiden. De måste säkert kunna veta att om de gör förbättringar och investeringar under sin arrendetid så skall de inte löpa någon ekonomisk risk. Vi tror inte att denna säkerhet helt kan tillgodoses enbart genom välskrivna arrendekontrakt. Men ges de dessutom förtursrätt vid försäljning tror vi att man kommit så långt det går att komma under deras ställning som just arrendatorer av jordbruk.

I utskottets betänkande hänvisar man till att den i motionen aktualiserade frågan om förköps- och friköpsrätt för arrendatorer är under övervägande inom arrendelagsutredningen. Utskottet hänvisar till att denna utredning kommer att framlägga sitt slutbetänkande vid årsskiftet 1980-1981. Med hänsyn härtill bör motionen 221 inte föranleda någon riksdagens åtgärd, säger utskottet slutligen.

Med hänvisning till att frågan som tagits upp i motionen skulle kunna komma upp här i kammaren om kanske ett år borde motionärerna vara nöjda, anser väl utskottet. Men jag tror inte att det är så enkelt. Vi har sökt inhämta hur läget är inom utredningen i den i motionen aktualiserade frågan. Det lär vara så att frågan varit uppe till behandling men att det ingalunda är säkert att den kommer att få en positiv framtoning i slutbetänkandet. Läget tycks för dagen vara att frågan kanske kommer upp, men det är inte säkert.

I den situationen, herr talman, tycker jag att kravet är så pass klart formulerat i motionen att det kan ställas här i kammaren utan ytterligare utredning. Förlorar det nu så får vi hoppas att det kan samla en majoritet, om det verkligen kommer tillbaka via utredningen och en proposition.

Jag yrkar därför slutligen, herr talman, bifall till motionen 1979/80:221.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Den fråga vpk tar upp i motion 615 rör boendetryggheten för personer på landsbygden, vilka äger boningshus som står på ofri grund.

Särskilt ute i de bygder, där storgods och arrendesystem dominerar, är detta problem för handen. I bygder av detta slag rädde förr i tiden oftast en avsevärd jordhunger. Utrymme för självständiga jordbruk fanns inte. Godsjorden kunde då i betydande delar vara uppdelad i mindre arrenden. På dessa arrenden uppförde arrendatorn inte sällan själv sitt hus. Inte minst var detta fallet i samband med att staten på 1930- och 1940-talen stimulerade till bostadsförbättring genom fördelaktiga lån till sådan egnahemsbebyggelse.

Låt oss föreställa oss en människa som under hela eller större delen av sitt yrkesverksamma liv varit arrendator i en sådan bygd. Hela tiden i ett maktpolitiskt underläge, hela tiden i den ställning som det innebär att vara småarrendator på femårsarrende, har han under hårt arbete och med blygsamma hjälpmedel hållit jord i hävd. När en socialt inriktad bostadspolitik gav honom chansen att bygga ett litet bättre och värdigare hem gjorde han det – ofta med egna händer.

Så närmar sig den dag, när arrendatorn blir för gammal, när han inte orkar bruka jorden eller när jordägaren av någon anledning vill vägra honom att förnya arrendet. Då står han där med sin bostad på ofri grund och kan komma i en synnerligen märklig situation. Läget kan bli sådant eller en sådan konflikt kan uppstå med jordägaren att den förra arrendatorns boende äventyras.

Mellan 1925 och 1976 existerade en laglig möjlighet för jordarrendatorer och andra att påfordra inlösen av mark för att få sitt hus på egen grund. Men för det första avskaffade man denna lag i syfte att gynna jordkoncentration och utslagning av småbruk. Och för det andra fanns det åtskilliga som inte utnyttjade lagen därför att de länge hade dåligt råd med inlösen eller därför att de inte hade fått ordentlig information om sina möjligheter.

I dag finns ingen inlösningsmöjlighet som kan ge dessa små husägare på ofri grund förutsättning att skaffa sig en behövlig trygghet. Deras rättsställning har försämrats. Det är inte bara stötande ur den synpunkten att staten har medverkat i en utveckling som stärkt den redan starkes och försvagat den redan svages ställning. Det är också stötande ur den synvinkeln att dessa människor, som levat ett hårt arbetsliv och som bidragit till att hålla delar av Sveriges landsbygd levande, på sin ålderdom skall behöva underkasta sig problem, olägenheter och eventuella förluster, bara därför att den som inte själv brukar jorden skall kunna hävda sina privilegier. Jag kan inte finna annat än att detta förhållande är djupt orättvist och att vi är skyldiga dessa människor en bättre ordning.

Jag tycker att det borde vara enkelt och okomplicerat för lagutskott och riksdag att här komma med en klar och enig meningsyttring. Man kan ju motivera en sådan inställning från ganska olika politiska ståndpunkter. Ideologiska skillnader i övrigt behöver inte spela någon roll i denna rätt klara och angelägna fråga.

Det finns exempelvis ett parti här i kammaren som gärna i valrörelserna

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

*Vissa arrenderätts-
liga frågor*

*Vissa arrenderätts-
liga frågor*

talat om det spridda ägandet och om tryggheten i att äga sin egen bostad. Det finns ett annat parti som alltid talat mycket om levande landsbygd och ytterligare ett som säger sig sätta en ära i att företräda en social bostadspolitik.

Om nu dessa olika partier menar allvar, vart och ett från sina utgångspunkter, borde de just från sina resp. utgångspunkter inte finna det svårt att se till att något blir gjort i denna angelägna fråga. Tyvärr måste jag säga att det för dagen verkar vara litet dåligt beställt med den viljan. Lagutskottets skrivning är mycket otillfredsställande.

Man avstyrker vpk:s krav med hänvisning till att arrendelagskommittén inom ramen för sina direktiv har möjlighet att ta upp denna fråga och avge förslag. På det sättet menar man sig ha för dagen besvarat frågan. Nu hade väl detta dock inte hindrat att lagutskottet givit en mening till känna om det angelägna i att frågan löses. En sådan meningsyttring hade ju kommittén måst ta hänsyn till i sitt arbete.

Men nu tillkommer en helt annan sak, som inte alls berörs i betänkan-
det.

Under gårdagen har jag låtit inhämta upplysningar från arrendelagskom-
mittén om vad som kan komma att ske i frågan. Det har då upplysts mig att såvitt man nu kan bedöma kommer arrendelagskommittén *icke* att framlägga något förslag till sådan inlösenrätt för husägare på ofri grund.

Där står vi alltså nu. Och nu vill jag veta vem inom lagutskottet och vilka av kammarens partier som anser att åtgärder är nödvändiga för att ge de människor det här gäller ett tryggare boende.

Anser ni detta angeläget, eller anser ni det inte angeläget? Om ni anser det angeläget, så bör ni deklarerat det – för annars blir av allt att döma situationen fortsättningsvis likadan som den varit sedan ensittarlagen gick ut. Vill inte kommittén eller regeringen ta initiativ i denna fråga, måste utskott och kammare ge en mening till känna om vad de anser bör ske, om de nu anser att något bör ske.

Eftersom kommittén inte kommer att ta upp frågan och vi inte kan förvänta någon proposition från sådan här grund, vill jag frångå motionsyrkandet och ställa ett mer allmänt hållat särskilt yrkande, som lyder:

att riksdagen med anledning av motion 1979/80:1615 förenar sig om följande uttalande.

Som följd av en gången tids samhällsförhållanden finns i Sverige alltjämt en grupp människor som besitter egna bostadslägenheter på ofri grund. Från social rättvisesynpunkt är det rimligt, att dessa människor ges en sådan rätt till markinlösen, att de kan få sina hem på fri grund. Riksdagen understryker det angelägna i att denna fråga snarast löses.

Jag yrkar, herr talman, bifall till detta yrkande.

LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Under 1970-talet har ett flertal arrenderättsliga frågor aktualiserats. Det var dessa frågor som ledde fram till att regeringen tillsatte den utredning som nu arbetar.

Jag har full respekt för den uppfattning som Per Israelsson och Jörn Svensson redovisar i de två ärenden som har aktualiserats i vpk-motionerna. Men jag måste samtidigt betona att det inte är så lätt för riksdagen att omedelbart, nu i kväll, fatta beslut i dessa ärenden. De är för komplicerade för detta. Vi har all anledning att även i detta fall följa den tradition som vi har i vårt parlamentariska liv, nämligen att först låta utreda så här komplicerade frågor, så att vi får ett mer fullödigt beslutsunderlag, innan kammaren tar ställning.

När det gäller yrkandet i motion 221 om arrendatorernas förköpsrätt vid försäljning av aktuell egendom har arrendelagskommittén fått tilläggsdirektiv att också behandla denna fråga. Det har i direktiven särskilt betonats att frågan skall utredas mycket allsidigt och belysas utifrån olika utgångspunkter.

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till lagstiftning. Låt oss tänka den hypotetiska tanken att kammaren i kväll skulle bifalla motionens krav. Det skulle i alla fall fordras ett utredningsarbete, och det tar lång tid innan förslaget kan komma tillbaka till kammaren. Lagutskottet redovisar att arrendelagskommittén beräknas vara färdig med sitt arbete i slutet av detta år. Jag kan därför inte bedöma att vi nu har någon tid att vinna på att frångå den tradition som vi brukar följa i arbetet här i Sverige.

Återinförandet av ensittarlagen, som Jörn Svensson har talat för, är en ännu mer komplicerad fråga. Jag vill för min del inte rekommendera att kammaren nu skall fatta omedelbart beslut om ett uttalande. Detta berör så mycket i samhällsutvecklingen i stort att kammaren även här behöver ha ett bättre beslutsunderlag.

Vi får när arrendelagskommittén avlämnar sitt betänkande se om uppgiften att kommittén inte kommer att ta upp denna fråga, som Jörn Svensson i dag har lämnat, är riktig. Jag vill i dag inte gå in på detta. I utskottet har vi uppgifter sedan tidigare om att kommittén skulle ta upp denna delfråga. Vi har utgått från att så kommer att bli fallet, bl. a. med hänsyn till tilläggsdirektiven.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Innehållet i Lennart Anderssons inlägg gör mig litet förvånad. Han påstår att det skulle vara fråga om att återinföra ensittarlagen. Det var det inte ens fråga om i motionen, och nu har vi alltså frångått motionen och lägger fram ett särskilt yrkande med den allmänna innebörden att riksdagen skall uttala en viljeyttring. Varför gör vi det? Jo, det gör vi därför att det som framhålls i lagutskottets betänkande är vilseledande, dvs. när man hänvisar till att denna fråga om inlösen av mark

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

Vissa arrenderättsliga frågor

för hus på ofri grund skulle tas upp och behandlas av arrendelagskommittén.

Jag har från riksdagens upplysningstjänst senast i förrgår, som jag sade, låtit inhämta uppgifter från arrendelagskommitténs sekreterare, som säger att det f. n. endast kan sägas att kommittén troligen kommer att lägga fram förslag om förköpsrätt – dvs. förtursrätt – men inte om friköpsrätt. Den detalj som jag alltså har talat för kommer man icke att ta upp. Det tillstånd som nu råder kommer att fortsätta, och det är det jag menar att vi måste göra någonting åt. Det kan man genom en viljeyttring av det slag som jag har föreslagit.

Det är en svaghet att man inte har tagit reda på det verkliga förhållandet i denna sak. Då hade vi kunnat ena oss om ett sådant uttalande. Det hade kunnat driva på frågan, och då hade det varit mer eller mindre en beställning av ett positivt förslag. Vi skall tänka på de människor som det här handlar om. De har kanske inte så många år och så lång tid kvar av den gärning som de har gjort och gör på Sveriges landsbygd. Vi kunde ha påskyndat frågan om att ge dem den trygghet det innebär att ha sina bostadslägenheter på fri grund.

LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt att de förslag som Jörn Svensson har presenterat nu, innebär att man frångår motionens ursprungliga yrkande. Det kanske jag skulle ha påpekat i mitt förra inlägg. Men arrendelagskommittén arbetar nu, och jag tycker vi skall avvakta och se vad denna kommitté kommer att säga i sitt betänkande – även om Jörn Svensson nu har en del uppgifter som tyder på att man kanske är något tveksam.

Jörn Svensson har presenterat ett förslag för kammaren i kväll, men det är svårt att göra ett sådant uttalande så här utan vidare i en så pass komplicerad fråga. Därmed har jag inte på något sätt nonchalerat de sociala motiv som berör dessa människor, inte alls, utan jag är gärna beredd att vara med och arbeta för att utreda denna fråga ordentligt. Men nu finns det en utredning som har denna fråga inom sitt kompetensområde, och vi bör avvakta dess arbete, eftersom ett förslag kommer i slutet av innevarande år.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag trodde jag hade gjort klart för Lennart Andersson, genom det besked som jag via riksdagens upplysningstjänst har inhämtat från arrendelagskommitténs sekreterare, att något förslag i denna fråga icke kommer. Om ni från utskottet hade vänt er till arrendelagskommitténs sekreterare hade ni kunnat få precis samma svar. Jag förmodar att han hade sagt samma sak till er om ni hade frågat honom samma dag som vi frågade. Det betyder alltså att ingenting kommer att göras i denna sak från kommitténs sida om utskottets betänkande tas. Då kan vi knappast heller förvänta oss något initiativ från något annat håll.

Vad man däremot kan göra genom att ställa sig bakom ett sådant här uttalande är att ge en viljeyttring som kommer att påskynda denna angelägna

frågas lösning. Ty om vi i riksdagen gör en sådan viljeyttring kommer det naturligtvis inte att bli oobserverat i det ansvariga departementet, som man får förutsätta har anknytning till grupper av kammarens ledamöter.

Jag vill också säga att man på intet sätt tar ställning eller gör några bindningar i komplicerade frågor genom att ställa sig bakom ett sånt här uttalande. Det är ganska generellt och allmänt. Det överlämnar alla praktiska och juridiska detaljer i utformningen av förslaget till de instanser som har att utforma en eventuell proposition. Och det innebär inte att man binder sig för några speciella typer av lösningar. Det innebär endast att man betonar och uttalar det angelägna i att den situation som dessa människor befinner sig i får en annorlunda lösning och att någonting görs. Det är vad man binder sig för.

Sedan vill jag säga att frågan som sådan är ganska okomplicerad. Den avser bostadsarrende och hus på ofri grund och är en specialfråga, som man mycket väl kan skilja från den mer allmänna och givetvis långt mer sammansatta och komplicerade frågeställningen om jordarrendet och dess villkor. Det här är ju egentligen inte en jordarrende fråga, utan en specifik bostadssocial fråga som rör en begränsad grupp människor. Det gör att det hela är okomplicerat, och därför är det ingen som helst fara att ställa sig bakom ett sådant här yttrande, något som man kan göra från olika partipolitiska utgångspunkter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 221 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkande 20 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 221 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	263
Nej	–	14
Avstår	–	1

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

*Vissa arrenderätts-
liga frågor*

Nr 103

Torsdagen den
13 mars 1980

*Meddelande om
plenum fredagen
den 14 mars*

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkande 20 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej - 15
Avstår - 3

§ 7 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1979/80:21 med anledning av motion om servitut till förmån för jordbruk

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 På förslag av talmannen beslöts att behandlingen av återstoden på föredragningslistan upptagna ärenden skulle uppskjutas till ett senare sammanträde.

§ 9 Meddelande om plenum fredagen den 14 mars

TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen blir morgondagens sammanträde ett bordläggningsplenum. Det tar sin början vid utsatt tid, kl. 09.00.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 23.46.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert